БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 40 (10408) | 1964 оной февралиин 16, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Пленум тухай
ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум Кремлиин Съезднүүдэй ордон соо 1964 оной февралиин 15-да хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлэө.

Тогтоолой проектые бэлэдхэхэ комиссиин мэдээсэлые Пленум шагнаа.

«Хүдөө ажахын продукци түргэнөөр элбэгжүүлхын тулада үтэгжүүлгэ ехээр хэрэглэһэнэй, газар уһалалгые үргэдхэн һайжаруулһанай, ажалаа үргэлжэдэнь оньһожоруулһанай, эрдэм ухаанай болон түрүү дүй дүршэлэй туйлалтануудые нэбтэрүүлһэнэй үндэһөөр хүдөө ажахын үйлэдбэрие ашаг ехэтэй болгохо тухай» тогтоолые КПСС-эй ЦК-гай Пленум нэгэн дуугаар батала абаа.

Тиигээд КПСС-эй ЦК-гай Пленум хүдэлмэреэ дүүргээ.

ҮЙЛЭДБЭРИИЕ АШАГ ЕХЭТЭЙ БОЛГОЛГО— ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ ХҮГЖӨӨХЭ ГОЛ ШЭГЛЭЛ

1964 оной февралиин 14-дэ КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ

...нүүд!
...н шухала асуудалаар КПСС-эй ...ай Пленумэй хүдэлмэрие би...р түгэсхэхэеэ байнабди. Пле...й шиидхэбэринүүд XXII съездын ...лан абаһан партиин Програм... бэелүүлгэдэ, манай бүхы эко...ные хүгжөөлгэдэ, эдеэ хоолой ...үтэй талаар арадай улам ур...а байгаа эрилтэнүүдые хангал...а бүрин хүсэдөөр зорюулагдахэ ...на.

...нэ Пленум дээрэ хэгдэһэн элид...эр, нэмэлтэ элидхэлнүүдээр, тэ...лэн хэлэгдэһэн үгэнүүдээр һа...а ехээр ханаһанаа элирхэйлэн ...үлэнгүй байжа шадахагүй бай... Манай партиин, манай арадай ...о хүсэлэй шууд сэхэ, хүсэд нэ...адли байһаниинь, партиин Про...мые бэелүүлгэдэ зорюулан ...тральна Комитедэй гаргажа бай... хүсэлэл оролдолгонуудай нэгэн ...лтайгаар дэмжэгдэдэг байһа...нь эндэ харагдаһан байна.

...үдөө ажахые дэбжээхэ, тэрэ... ашаг ехэтэй болгохо шухала ...ые бидэнэй бултадаа нэгэн ад... ойлгодог байһыемнай элидхэл..., эндэ хэлэгдэһэн үгэнүүд ха...жа үгөө. Зүгөөр ойлгохо гээшэ ...гал асуудалай нэгэ талань, ... ехэ хэрэг болоно. Харин ойл...ооо гадна, эмхидхэлэй талаар ...эл, өөрынгөө оролдолго хэшээл ...агүй һаа, хүсэл эрмэлзэлгэмнай ... хэрэг дээрээ бэелүүлэгдэхэ... дүүргэгдэнгүйшье байжа бо... бшуу.

...рнэр шиидхэбэри гаргаһанайн... өөрынгөө дура хүсэлые, нягта ...алые болон тус асуудалай ...а байһые нэгэн адляар ойлго...йһанаа элирхэйлэн мэдүүлһэ...э һүүлээр бидэнэр эмхидхэ...алаар өөһэдынгөө шадабарие ...лха ёһотойбди, бодото хэрэг ...үүлгэдэ бүхы колхознигуудай, ...изаторнуудай, совхозуудай хү...рилэгшэдэй, эрдэмтэд болон ...жалтэдэй—хүдөө ажахые хүг...ын талаар арадай аша туһын ...а хүдэлдэг бүхы хүнүүдэй хү...л оролдолгые бидэнэр залан ...үлхэ ёһотойбди. Манай парти ...о хүрэдэг дээрэһээл хүсэтэй ...аг.

...К-гай энэ Пленумэй хүдэлмэрие ... тээнь болоһон декабриин Пле...эй тус Пленум дээрэ үгэ хэлэ... нүхэдүүд тон зүбөөр холбодог ...а.

...оёр һарын урда тээ Центральна ...тедэй Пленум дээрэ коммунис ...уулалтын шухалын шухала ...алнууд зүбшэн хэлсэгдээ һэн. ...иин промышленностиие түргэ... хүгжөөхэ талаар хэмжээгээрээ, ... удха шанараараа урда тээнь ...ээгүй ехэ Программые парти ...аһан байгаа. Тус Программа ... арадай зүрһөө нэгэн һаналтай... дэмжэгдэһэн байха юм. Манай ...ой ажалшад Пленумэй шиидхэ...нүүдые һайшаахаһаа гадна, ха... өөрынгөө баатарлиг ажалаар ...иие бодото хэрэг дээрэ бэелүүл... байна.

...К-гай декабриин Пленумэй шиидхэбэринүүдые зүбшэн хэлсэлгэ парти болон арадай бата нэгэдэлые сэдьхэл хүдэлгэмөөр харуулһан байна. Химиие түргэнөөр хүгжөөхэ талаар хараалагдаһан түсэб совет хүн бүхэнэй хэрэг боложо байна. Ехэ химиие байгуулхын түлөө бүхы арадай оролдожо эхилээ хадань, энэ хүнгэхэн бэшэ, зүгөөр хойшолуулашагүй шухала зорилгые партиин хүтэлбэреэр тэрэ дүүргэжэ шадаха гэжэ найдажа болохоор байна.

ЦК-гай декабриин Пленумэй шиидхэбэринүүдые арад зоной дунда түүхэтэ шиидхэбэринүүд гэжэ нэрлэнэ. Нээрээшье тиимэл даа. Химиин промышленностиие түргэнөөр хүгжөөхэ талаар хэмжээнүүдые бэелүүлгэ коммунис байгуулалтын бүхы хүгжэлтэдэ гүнзэгы ехэ нүлөө үзүүлхэ байна. Энэ хадаа коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулха тухай КПСС-эй Программын гол дүримүүдые дүүргэхын тулада али бүхы талаһаань бодомжолжо зохёогдоһон тодорхой түсэб болоно.

Советскэ экономикын бүхы һалбаринуудта хими тусгаар ехэ удха шанартай. Зүгөөр хүдөө ажахыда хими илангаяа ехэ нүлөө үзүүлхэ байна. Үнэндөө хүдөө ажахыда химиие нэбтэрүүлхэ гээшэ хүдөө ажахын үйлэдбэридэ, ашаг ехэтэй болгохо талаар тэрэниие хүгжөөлгэдэ эрид ехэ хубилалта болохо байна. Хэрбээ Америкын Холбоото Штадуудта, бусад хүгжэнги капиталис оронуудта хүдөө ажахыда химиие нэбтэрүүлгэ хэдэн арбаад жэлэй турша соо бэелүүлэгдэһэн байгаа һаань, харин бидэнэр энэ зорилгые долоо тухай жэлэй турша соо бэелүүлхэ байнабди.

Манай орондо үтэгжүүлгэ гаргалга иимээр ургаха:

1953 он	7 миллион тонно
1963 он	20 миллион тонно
1964 он	25 миллион тонно
1965 он	35 миллион тонно
1970 он	80 миллион тонно

Тиимэ болохолоороо, долоон жэлэй турша соо үтэгжүүлгэ гаргалга жэл бүри дунда зэргээр 9 миллион шахуу тонноор нэмэхэ байна. Энэ ямар удхатайб гэхэдэ, минеральна үтэгжүүлгэ гаргаха талаар Совет засагай түрүүшын 40 жэлэй турша соо хамта дээрээ ашаглалгада үгтэһэнэй шэнээн тоотой предприятинууд жэлэй турша соо ашаглалгада үгтэдэг байха болоно.

Капиталис оронуудай зарим политигууд маанадые айлгаха һэдэлгэ гаргадаг. Химиие хүгжөөхэ талаар хараалагдаһан программые советскэ экономико бэелүүлжэ хүшэ хүрэхэгүй гээд тэдэнэр хэлэдэг. Тиихэдээ, тэдэнэй үндэһэ баримта болгодог гол юумэн гэхэдэ, иимэ богонихон болзор соо нэгэшье эгээн хүгжэнги капиталис орон химиие эды шэнээн түргэнөөр хүгжөөжэ шадаагүй юм гэжэ хэлэдэг байна.

Энээн тушаа юу хэлэжэ болохо гээшэб? Зүб даа, нэгэшье капиталис орон богонихон болзор соо химиие байгуулха иимэ ехэ программа бэелүүлжэ шадаагүй юм.

Зүгөөр Советскэ Союз хадаа хүсэн түгэс социалис орон, агуу ехэ Ленинэй орон болоно бшуу. Манай арад, манай баатарлиг хүдэлмэришэн анги, манай эрдэмтэд, инженер, технигүүд ехэ химиие байгуулха программые дүүргэжэ шадаха. Энэ программа хэдэн олон миллион хүнүүдэй ажалаар бэелүүлэгдэжэ байна, заабол дүүргэгдэхэ байха. Химиие хүгжөөхэ гээшэ коммунизм байгуулхын түлөө бодото тэмсэл болоно. Коммунизмын илан мандахын тулада совет арад олон габьяануудые гаргаһан байха юм. Химиие хүгжөөхэ талаар шэнэ угаа ехэ габьяа тэрэ гаргахал.

Химиин промышленностиие түргэнөөр хүгжөөлгэһөө уламжалан хүдөө ажахые асаашадань хүгжөөхэ зорилгонууд ЦК-гай декабриин Пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, газар таряалангай болон мал ажалай талаар гол шэглэлнүүд тодорхойлогдоһон байгаа. Зүгөөр химиин промышленностиие түргэнөөр хүгжөөжэ байһан эрхэ байдалда хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болголготой холбоотой тиимэ бүхы асуудалнуудые бидэнэр наринаар, гүнзэгы һайнаар зүбшэн хэлсэхэ аргагүй байгаа һэмди. Энэ хадаа шэнэ, орёо нарин, харюусалгатай хэрэг болоно.

Тиимэһээ ЦК-гай тусхай Пленум зарлаха, хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо асуудалнуудта тусгаар анхаралай хандуулагдадаг болоһон үедэ партиин бэелүүлхэ зорилгонуудые тодорхойлхо, хүдөө ажахын ашаг ехэтэй үйлэдбэри байгуулгада эрдэм ухаанай дүүргэхэ үүргэ тухай, эрдэм ухаанай туйлалтануудые болон түрүү дүй дүршэлые бодото хэрэгтэ нэбтэрүүлхэ тухай бүри тодорхой һайнаар хөөрэлдэхэ шухала болоһон байгаа.

Нүхэдүүд, бидэнэр ехэ бэрхэтэй хүдэлмэри хэхэ ёһотой болонобди. Химиие нэбтэрүүлһэнэй, газар уһалалгые болон оньһожоруулгые үргэдхэн һайжаруулһанай үндэһөөр богонихон болзор соо хүдөө ажахын продуктнуудые хоёр, гурба дахин ехээр абадаг болохо ёһотойбди.

Газар таряалангай болон мал ажалай гол шухала продуктнуудые 1970 он хүрэтэр эды шэнээн хэмжээтэйгээр абадаг болохо зорилго парти табина:

Ороoһо таряан— миллиард пүүдээр	14—16
Сэбэрлэгдээгүй хлопок—миллион тонноор	6,8
Саахарай свёкло—миллион тонноор	86
Наран сэсэг—миллион тонноор	6,5
Мяхан (үүсэлэгдэһэн шэгнүүрээр)—миллион тонноор	20—25
һүн—миллион тонноор	115—135

Тиихэдэ хүдөө ажахын үйлэдбэриин худалдаанда гарадаг хубинь нилээд ехээр нэмэхэ байна.

Ойрын жэлнүүдтэ гүрэн доро дурсагдаһан хэмжээнэй хүдөө ажахын продуктнуудые худалдажа абахаар багсаана:

	1964 он	1970 он
Ороoһото таряан—миллиард пүүдээр	4,1	5,5
Саахарай свёкло — миллион тонноор	70,2	86
Сэбэрлэгдээгүй хлопок —миллион тонноор	5,0	6,8
Наран сэсэг — миллион тонноор	3,6	5,7
Мал болон шубуун—миллион тонноор	9,4	18
һүн—миллион тонноор	32	60

Энэ хадаа хүнгэхэн зорилго бэшэ. Хэдэн жэлэй урда тээ энэ зорилгые бидэнэр дүүргэжэ хүшэ хүрэхэгүй байгаабди, харин мүнөө энэ зорилго яһала дүүргэгдэхээр боложо байна. Химиие хүгжөөхэ тудам оронойн хэрэглэмжые эгээн лэ үнэтэ продуктнуудаар хүсэдөөр хангажа шадахаар эрхэ байдал бии болоно.

Манай байгуулалтын гол шухала асуудал

Нүхэдүүд!

Манай байгуулалтын гол шухала асуудалда—хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо хэрэгтэ ЦК-гай энэ Пленумэй хүдэлмэри зорюулагдана.

Урдань, жэшээнь, арбан жэлэй урда тээ хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохо зорилгые парти табижа шадаха байгаа гү? Үгы, тиихэ үедэ Советскэ Союзай хүдөө ажахы угаа задагай байдалтай байгаа. Колхоз, совхозуудай экономикые бэхижүүлхын тулада гүрэн ехэ хүсэлэл оролдолго гаргаха ушартай болоһон байна. Энэ хэрэгтэ парти бүхы совет арадые бодхоон жагсаажа, угаа ехэ хүдэлмэри хээ. Хүдөө ажахын технико-экономическэ үндэһэ һуурие хүгжөөхэ, бэхижүүлхэ талаар эдэ арбан жэлэй турша соо Совет засагай тогтоһонһоо хойшонхи бүхы жэлнүүдтэ хамта дээрээ хэгдэһэнһээ ехэ юумэн бүтээгдэһэн байна.

Үнгэрһэн арбан жэлэй турша соо хүдөө ажахын продуктнуудые абалгын хэрэ зэргээр ургаһые харуулһан тоонууд ЦК-гай декабриин Пленум дээрэ дурдагдаа һэн. Колхоз, совхозуудай техникээр һайса хангагдаһанай ашаар лэ иимэ ехэ ургалтые хангаха аргатай болоһон байгаа бшуу.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин экономическэ үндэһэ һууридань болоһон хубилалтанууд тухай мэдээнүүдые дурдахыемни зүбшөөгыт:

Бии байһан хүдөө ажахын техникын тоо	1953 он	1963 он
Тракторнууд—млн. (15 хүсэтэйдэ оруулжа тоолоходо)	1,239	2,600
Тараанай комбайнууд —мянгаар	318	533
Силосэй комбайнууд —мянгаар	2,4	198
Свёкло хуряадаг комбайнууд—мянгаар	4	52
Ашаанай автомашинанууд —мянгаар	424	900
Хэрэглэгдэдэг электрын элшэ хүсэн—млрд. киловатт-часаар	2,742	17,000

Энэ үе соо хүдөө ажахын үйлэдбэриин-экономическэ үндэһэ һууридань угаа ехэ хубилалта болоһон байна. Хэрбээ 1953 ондо манайда 1 миллион 239 мянган трактор бии байгаа һаа, мүнөө тэдэнэй тоо 2 миллион 600 мянга, 318 мянган тараанай комбайн бии байгаа һаа, мүнөө 533 мянга болоһон байна. Электрын элшэ хүсэ хэрэглэлгэ 2 миллиард 742 миллион киловатт-час байһанаа, 17 миллиард киловатт-час хүрэтэр нэмээ.

Хүдөө ажахые оньһожоруулгын талаар бидэнэр үшөө ехэ юумэ хэхэ ёһотой болонобди даа.

Бүри ехэ хүсэтэй тракторнуудые, үргэн абасатай, олон рядтай машинануудые нэбтэрүүлхэ; тракторнууд болон хүдөө ажахын машинануудые бүри түргэнөөр ябажа хүдэлмэрилдэг болгохо; олон ургамалнуудые тарижа ургуулгада хэрэглэхын тулада һэлгэгдэдэг хубинуудтай универсальна машинануудые байгуулха хэрэгтэ манай политика зорюулагдаһан байха ёһотой.

Хоёр халаанда хүдэлхэ талаар нүхэр Мацепуро гэгшэ ехэ үнэтэ туршалга хээ гэжэ тоолоноб. Энэнь хүдөө ажахыда манай техникые бүри бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаха арга олгоно.

Ороoһото болон бусад зарим ургамалнуудые хуряажа абалга манайда хүсэдөөр оньһожоруулагданхай. Саахарай свёкло, хлопок, хартаабха болон бусад ургамалнуудые хуряалгые ойрын жэлнүүдтэ мүн лэ хүсэдөөр оньһожоруулха мүнөө шухала болоод байна.

Манай ороной эрхэ байдал олон ондоо юм. Тиимэһээ машинануудые ухаалан зохёоходоо болон бүтээхэдээ ямар нэгэн нютагай бодото хэрэглэмжые хараадаа абаха шухала.

Ороноо электрижүүлхэ талаар угаа ехэ хүдэлмэри бидэнэр мүнөө үедэ хэжэ байнабди. Мүнөө гүрэнэй энергосистемэһээ ехэ хэмжээнэй электрын элшэ хүсэ хүдөө ажахыда үгэхэ арга боломжотойбди.

Хүдөө ажахыда электрын элшэ хүсэ хэрэглэлгэ һүүлшын арбан жэлэй турша соо зургаа үлүүтэй дахин дээшэлээ гэжэ тэмдэглэгдээ һэн. Тиихэдэ гүрэнэй томо электростанцинуудһаа хямда сэнтэй электрын элшэ хүсэ бүри ехэ хэмжээтэйгээр колхоз, совхозуудай абадаг боложо байһаниинь илангаяа шухала байна бшуу. Энэ хадаа ажахын экономикодо һайнаар нүлөөлнэ. Гүрэнэй районно электростанцинуудай электрын элшэ хүсэнэй киловатт-часай 0,77 мүнгэтэ байхадань, колхозуудай жэжэ станцинуудай элшэ хүсэнэй киловатт-часынь 8—10 мүнгэтэ болодог байна.

Электрын элшэ хүсэ үргэнөөр хэрэглэхэ гээшэ мал ажалдахи ажал ехэтэй гол хүдэлмэриие оньһожоруулха зорилго шиидхэхэ арга олгоно.

Гүрэнэй энергосистемэһээ колхозуудта элшэ хүсэ үгэхэ гээшэ Сталинда һүгэдэн шүтэдэг байһан жэлнүүдтэ уголовно гэмтэ ябадал гэжэ тоологдодог байһые таанад һанана ёһотойт.

Хүдөө ажахые оньһожоруулха, электрижүүлхэ, химиие нэбтэрүүлхэ гээшэ ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, хүдөө ажахын продуктнуудые бүри элбэгээр абаха шиидхэхы эрхэ нүхэсэл болоно гэжэ манай бүхы кадрнуудай мэдэрхэнь шухала байна.

Эдэ жэлнүүдтэ хүдөө ажахыдахи капитальна барилгада бүри ехээр мүнгэ зөөри һомологдоно, ажахынуудай мүнгэн сангай байдалда угаа ехэ хубилалта болоо, колхоз, совхозуудай олзонь нэмээ. Зарим хэдэн мэдээнүүдые дурдая:

	1953 он	1963 он
Хүдөө ажахыдахи капитальна барилгада гүрэнэй зүгһөө мүнгэ һомололго—млрд. түхэригөөр	0,985	5,100
Колхозуудай олзо	3,830	16
Колхозуудай хубаагдадаггүй фонднууд	5,444	29,900

Энэ үндэһэ һуурида түшэглэн, хүдөө ажахын үйлэдбэриие бүри ехэ ашагтай болгохо, гол тарянуудай ургасые болон мал ажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ, тараанай газарай гектар бүриһөө ороoһо таряа, тэрэшэлэн газарай зуун гектар бүридэ мяха болон һү абалгые дээшэлүүлхэ—мүнөөдэрэй зорилгые бидэнэр өөһэдынгөө урда табижа шадаха болоод байнабди.

Ашагтай болгохо гээшэ ямар удхатайб? Энэ юрэнхы ойлгомжые үйлэдбэриин тодорхой хэлэндэ оруулжа ойлгохо бидэндэ шухала болоно. Ашагтай болгохо гээшэ колхознигто гү, али совхозой хүдэлмэришэндэ, хүдөө ажахын продукт абадаг хүндэ ямар удхатайб гэхэдэ, адли гаргаша хээд ехэ продукци яажа абахаб, юу хэхэдэ олзотойб:

—мяха абахын тулада дальбараае 7 неделиин турша соо һайнаар шахаад, килограмм хоёр зуун грамм мяха абаа һаа гү, али энэ дальбараае 12—15 неделиин турша соо шахаад, мүн лэ тэды шэнээн мяха абаа һаа гү?

—200 үндэгэ үгэдэг нэгэ тахяа барижа байгаа һаа гү, али тус бүридөө 60 үндэгэ үгэдэг гурбан тахяа барижа байгаа һаа гү?

— гахайе 5—6 һарын турша соо тэжээгээд, 90—100 килограмм мяха абаа һаа гү, али тэрэниие 10—12 һарын турша соо тэжээгээд, мүн лэ тэды шэнээн мяха абаа һаа гү?

—нэгэ гектар газар элдүүрилжэ, шэниисэ таряад, 30 центнер ургаса абаа һаа гү, али гурбан гектар газар элдүүрилээд, гектар бүриһөөнь 10 центнер ургаса хуряажа, 30 центнер таряа абаа һаа гү?

Энэ хадаа хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо асуудалнууд гээшэл даа.

Хүдөө ажахые ашаг ехэтэйгээр эрхилхэ гээшэ тусхай мэргэжэлдэ оролгоһоо, тус тус ажахынуудай арга боломжонуудые зүбөөр хэрэглэлгэһээ нилээд ехээр дулдыдаха юм.

Манай ороной колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие тусхай мэргэжэлдэ оруулха гээшэ ямар шэнжэтэй байха ёһотойб?

Хамагай түрүүндэ нютаг нютагуудаар тусхай мэргэжэлдэ орожо, энэ нютагтахи эрхэ байдалда үйлэдбэрилхэдэ тааруу тиимэ продукцинуудые эгээн лэ ехээр абадаг болохо хэрэгтэй.

Жэшээлхэдэ, Эстониин, Латвиин, Литвагай, Белоруссиин эрхэ байдалда һү-мяханай мал ажал хүгжөөхэдэ ехэ таарамжатай һайн юм. Эндэ мяха болон һү эгээн ехээр абаха, гахай олоор шахаха хараа шэглэл баримталха ёһотойбди. Энэ талаар манайда һайн жэшээнүүд бии.

Эстониин республикын «Эстония» колхоз 3.436 гектар эдлүүриин газартай, тэрэ тоодо 1.350 гектарынь хахалагдадаг газар юм. 1963 ондо энэ ажахы иимэ ургаса хуряажа абаа:

Ороoһото ургамал—гаһаа центнерээр	24,5
Хартаабха—гаһаа цнт.	197
Саахарай свёкло—гаһаа цнт.	400
Силостэ хэрэглэгдэхэ кукуруза—гаһаа цнт.	392
Гибриднэ брюквэ—гаһаа цнт.	637

Газарай зуун гектар бүридэ колхоз эды шэнээн юумэ: һү 670 центнер, хахалагдадаг газарай зуун гектарта—81 центнер гахайн годод мяха абаа.

Мал ажалай продукциин центнерэй өөрынь үнэ иимэ байна:

Үхэрэй мяхан	45 түхэриг 96 мүн.
Гахайн мяхан	62 түхэриг 71 мүн.
һүн	9 түхэриг 54 мүн.

Мал ажалай эдэ бүхы түхэлэй продукцинууд ехэ олзо оруулдаг байна. Мал ажалай бүхы продукциин 85—90 процентнь худалдагдадаг байха юм.

Энэ хадаа Балтика шадарай республикануудта, мүн ороной баруун-хойто бүхы зонодо һайн жэшээ боложо үгэнэ.

Хэрбээ сабшалан һайжаруулхын тулада минеральна үтэгжүүлгэ мааналта үгөө һаань, бидэнэр бүри һайн үрэ дүн туйлаха һэмди гэжэ эстонецууд мүнөө һанамжалжа һууна ёһотой гэжэ мэдэнэб, энэнь зүб даа. Энэ хадаа эстонидохи нүхэдэй зүб һанамжа болоно гээшэ. Зүгөөр энэ зорилгодо үтэгжүүлгэ үгэлгые зарим зэргээр барид гэхэдэмнай мүн лэ зүбтэй болохо байна. Мүнөө дээрээ минеральна үтэгжүүлгын бүхы хэрэглэмжые хүсэдөөр хангаха арга боломжо манайда үшөө үгы, мүнөө дээрээ үтэгжүүлгэ үшөөл дуталдана. Харин сабшалан һайжаруулха хэрэгтэ минеральна үтэгжүүлгэ шухала удха шанартай гэжэ бидэнэр ойлгонобди. Иимэ юумэ нэгэн доро бэшэ, байн байн хэгдэхэл байха.

Эстониин компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь нүхэр И. Г. Кэбинэй эльгээһэн киножурналые харахадамни намда ехэ аятай байгаа.

Эстониин эрдэмтэдэй, колхознигуудай болон совхозуудай хүдэлмэришэдэй хэһэн юумээр баясангүй байха аргагүй. Тэдэнэр кукуруза тарижа ургуулгаар толотомо үрэ дүн туйлажа, тэрэнэй үндэһөөр адуу малаа тэжээлээр һайнаар хантадаг болоо.

Тиимэ ехэ дулаан байдаггүй Эстониин эрхэ байдалда иимэ юумэ туйлагдаа. Эрдэмтэд теоретическэ талаар тодоруулхаһаа гадна, һайн ургаса абаха хэрэгтэнь колхоз, совхозуудта туһалаа.

Тэрээнһээ гадна, үрэһэнэй ороoһо ургуулжа абаа. Энэ ехэ хэрэг болоно.

Иимэ амжалта туйлаһантайнь дашарамдуулан, республикын эрдэмтэдые, практигуудые, партийна болон советскэ организацинуудай хүтэлбэрилэгшэдые бүхы сэдьхэл зүрхэнһөө амаршалнаб.

Ондоо нютагые—Ростовой областиин тала газартай хубиие абаад үзэе. Эндэ ороoһото таряа, илангаяа шэниисэ ургуулхада, эбэртэ бодо мал болон хони үсхэбэрилхэдэ угаа ехэ таарамжатай юм. Иимэ продукци абаха тусхай мэргэжэлдэ ороһон ажахынууд ехэ амжалтануудые туйладаг байха юм.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

КПСС-эй ЦК-гай февралиин Пленумдэ хабаадагшад хөөрэнэ:

Т. С. ПРЯХИН—Социалис Ажалай Герой, Москвагай областиин „Ленинский луч“ колхозой түрүүлэгшэ:

— Хүдөө ажахын үйлэдбэриие ...ашадань хүгжөөхэ талаар, эдеэ ...олой продуктнуудые элбэг дэл...гээр абаха талаар парти, пра...ительствын шиидхэбэринүүдые ...ргэнөөр бэелүүлхые мүнөө до...оон жэлэй зургаадахи жэлэй ха...арай эхилхээ байхада манай ...оной хүдөө ажахын хүдэлмэри...эгшэд эрмэлзэн хүсэнэ.

Ороной хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ шэнэ шата нээжэ үгэхэ манай партиин Центральна Комит...эй февралиин Пленумдэ хабаадалсажа байһандаа би ехээр баяраб.

Табигдаһан зорилгонуудые дүүргэхэ зүб зам парти заажа үгөө. Энэ хадаа хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо, газар тараалан болон мал ажалые бүри болбосон ёһоор эрхилхэ, газарай гектар бүриһөө улам ехээр продукци абаха зам болоно.

Манай «Ленинский луч» колхоздо ажалда үнэн сэхээр хандаха гээшэ хүдөө ажахын артелиин ажалша бүхэнэй жама ёһон болонхой. Манайда газарта шэнэ, ...эн ёһоор мүнөө хандадаг болоо. Газар тараалан эрхилхэ түрүү ...арганууд нэбтэрүүлэгдэнэ, органическа болон минеральна үтэгжүүлгэ үргэнөөр хэрэглэгдэнэ, тарияшадта шэнэ техникэ туһална.

1963 ондо колхоздо дүнда зэргээр гектар бүриһөө 26,3 центнер ороoһо таряан, 450 центнер кукурузын эшэ набша, 400 центнер саахарай свёкло, 371 центнер овощ хуряажа абтаа. Ёһотойл һайнаар элдүүрилээд байгаа һаа, газар эды шэнээн юумэ үгэжэ шадахал!

Ороoһо таряа болон тэжээл элбэгээр абадаг болоходомнай мал ажалай ашаг шэмэ дээшэлээ. һүүлэй жэлнүүдтэ һү һаалга 3 дахин, мяха абалга 7,5 дахин, үндэгэ—21 дахин нэмээ. Нёдондо жэлдэ колхоз хахалагдадаг газарай 100 гектар бүридэ 76,9 центнер, үлэгшэ газарай 100 гектар бүридэ 16,2 центнер мяха абажа, түрүүшын шатада гаража шадаһан байна.

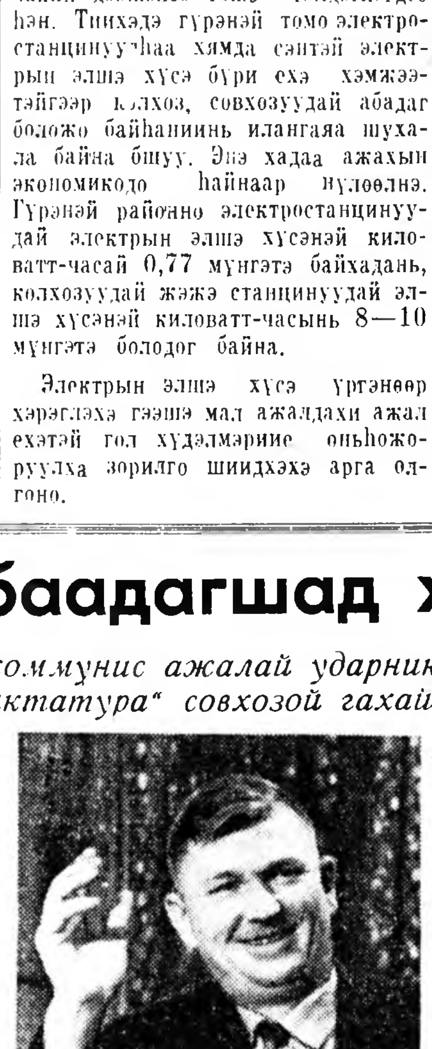
Эдлүүриин газарай 100 гектар бүридэ 1217 центнер һүн һаагдаа.

Үшөө ашаглагдаагүй байһан шэнэ арга боломжонуудые хэрэглэжэ, долоон жэлэй үлэгшэ 2 жэлэй турша соо ороoһото тараанай ургасые 35—40 центнер хүрэтэр дээшэлүүлжэ, овощой техническэ, тэжээлэй болон бусад тараанай ургасые нилээд ехээр нэмээжэ, мал ажалай продукт бүри элбэгээр абажа болохо гэһэн тобшолол колхознигууд хэһэн байха юм. Эдэ бүгэдэ үйлэдбэриие саашадань ашаг ехэтэй болгохо аргаар бэелүүлэгдэхэ байна.

Хабар ойртобо. Удахагүй манай ороной полинууд дээрэ трактор агтанууд хүнхинэлдэжэ, үндэр ургасын түлөө тэмсэл эхилхэнь.

ТАСС-ай фотохронико.

Г. П. ПЛОТНИКОВ—коммунис ажалай ударник, Ростовой областиин „Пролетарская диктатура“ совхозой гахайшан-механизатор

— Манай партиин Центральна Комитедэй Пленумдэ хабаадалсаха ехэ зол хуби намда тудаба. Угаа ехэ шухала асуудал—ороной хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо асуудал тус Пленум дээрэ табигдаад байна.

Гахайшанаар хүдэлжэ эхилһээр гурбан жэл болоод байнаб. Энэ үе соо 12.208 гахай шахажа, 12.970 центнер мяха гүрэндэ тушааһан байнаб. Гахайшан бар хүсөөрөө хүндэ хүшэр хүдэлмэри хэхэеэ болиһоор үнинэй. Мүнөө гахайшанай мэргэжэл хүдөө нютагта эгээн лэ гол шухала, хүндэтэй ажал гэжэ тоологдоно.

Юһэ һарын турша соо 3.865 гахай шахажа, тус бүридөө 118 килограмм амидын шэгнүүртэй болгожо, нёдондо жэлэйнгээ уялгые болзорһоонь гурба һара урид дүүргээб. Гахай шахахатаяа хамта силостэ хэрэглэхын тулада кукуруза тарижа ургуулааб. Фермэ дээрэхи олонхи ажал ехэтэй хүдэлмэриин оньһожоруулагдаһанай ашаар лэ би иимэ үрэ дүн туйлажа шадаһан байна гээшэб.

Туйлаһаараа һанаагаа амарнагүйб. Гахайшадай ажал шэнэ ёһоор эмхидхээд байбал, абтадаг гахайн мяханай өөрынь үные нилээд ехээр хямдаруулжа болохо байгаа. Өөрынь үные хямдаруулха гол «арга» гэхэдэ, гахай шахадаг фермын дэргэдэ өөһэдөө тэжээл бэлдэхэ хэрэг эмхидхэхэ шухала болоно. Энэ хадаа эгээн лэ зүб, эгээн лэ ашагтай туһатай зам болоно. Тиимэһээ тус хүдэлмэриие эмхидхэхэ гэжэ бидэнэр шиидэнхэйбди.

Мүнөө намтай хамта, үшөө дүрбэн механизатор—комплексно звено хүдэлнэ. 920 гектар газар энэ звенодо даалгажа үгтэнхэй. Тэрээн дээрэ намарай шэниисэ, ешмээн, горох, силостэ хэрэглэгдэхэ кукуруза болон тыквэ таригдаха байна. Эдэ ургамалнуудһаа һайн тэжээл элбэгээр абтаха болоно бшуу.

Ороoһото болон тэжээлэй ургамалнуудые ургуулан абаха бүхы хүдэлмэриие — тарилгаһаа эхилээд, хуряалга хүрэтэрнь—бидэнэр өөһэдөө хэхэбди. Энээнэй тулада шухала болохо техникэ бии. Агрохими бидэнэр оролдосотойгоор шудалнабди, энэ хадаа бидэндэ ехээр туһалха. Тараан ажалда болон мал ажалдашье химиин ямар ехэ туһатай байһыень бидэнэр мүнөө бултадаа һайнаар мэдэнэбди. Манай промышленность КПСС-эй ЦК-гай декабриин болон февралиин Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, хүдөөгэй ажалшадта шухала болохо хэмжээнэй үтэгжүүлгэ, бусад химикадуудые үгэхэ гэжэ бидэнэр этигэнэбди.

1964 ондо 5 мянгаһаа үсөөн бэшэ гахай шахаха, 4 мянга хахад центнер мяха гүрэндэ худалдаха гэһэн шэнэ, бүри дээгүүр уялга бидэнэр абаабди.

ТАСС-ай фотохронико.

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЫН ҮРГЭЛЖЭЛ

(Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

Ростовой областиин тала газартай гандуу хубидань байдаг, мори үсхэбэрилдэг 163-дахи заводой дүй дүршалые жэшээ болгон дурдахые хүсэнэб. Энэ ажахы тухай hанаад үзэхэдэ намда ехэ аятай байна. Газараа муугаар ашагланат гэжэ мори үсхэбэрилдэг заводуудые бидэнэр урдань хурсаар шүүмжэлhэн байгаабди.

Эдэ заводуудай нилээд олониинь мүнөө ашаг олзо ехэтэй ажахынууд болонхой. Тэдэнэр ороohо таряа, мяха, hү болон бусад продукци нилээд элбэгээр абадаг болоо.

Мори үсхэбэрилдэг 163-дахи завод 1953 ондо эды шэнээн хэмжээнэй продукци үгэдэг байhанаа, газарайнгаа тэрэл талмай дээрэhээ мүнөө үедэ иимэ продукци үгэнэ:

	1953 он	1963 он
Бүхы эдлүүриин газар—мянган гектараар	55	54
тэрэ тоодо:		
Хахалагдадаг газар—мянган гектараар	14,5	37
Ороohото ургамалай тарилга— мянга гектараар	4,5	20,5
тэрэ тоодо		
Намарай шэниисэ—гектараар	1.130	12.348
Ороohото таряанай ургаса—центнерээр	8,9	14.5 (1962 ондо) 20,5
Гүрэндэ тушаагдаhан таряан — мянган пүүдээр	32	1.433
Гектар тарилгаhаа тушаагдаhан ороohон—центнерээр	1,2	11,4
Силос дарлга — мянган тоннoор	—	32

Мори үсхэбэрилдэг заводто моридойнь тоо зарим зэргээр үсөөрөө, зүгөөр ашаг шэмэтэ малайнь тоо толгой эрид ехээр олон болоhон, мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ худалдалга ехээр дээшэлhэн байна:

Малай тоо	1953 он	1963 он
Эбэртэ бодо мал	1.206	6.450
тэрэ тоодо үнеэд	261	2,115
Хонин	11.690	34.346
Гүрэндэ тушаагдаhан мал ажалай продукци:		
Мяхан—центнерээр	2.250	11.516
Ноohон—центнерээр	712	2.032

Ороohо таряа, мяха болон хүдөө ажахын бусад продуктнуудые элбэгээр абахын тулада манай совхозуудта иимэ арга боломжонууд бии байна.

Мори үсхэбэрилдэг заводуудые шүүмжэлхэдэ туhатай байhан болоно бшуу. Харин Семен Михайлович Буденный тиихэдэ иигэжэ мэдүүлээ hэн: мори үсхэбэрилдэг заводууд тушаа Хрущевой хэhэн шүүмжэлэлые би хүсэдөөр зүбшөөнэб, зүгөөр тэрэндэ хэнэй иигэжэ хэлэhэниинь намайе hонирхуулна. Мүнөө мори үсхэбэрилдэг заводууд ямар ехэ юумэ хэжэ шадаха байна гээшэб! гэжэ бодомжолоод, Семен Михайловичын hахалаа мушхажа hуухыень би харанаб.

Зүб, энэ тон аятай, нүхэдүүдые амаршалнаб. Мүнөө энэ газар юу үгэнэ гээшэб! Урдань эндэ имагтал зумбараанууд гүйлдэжэ харайлдажа байгаа hаань, мүнөө энэ газар хүниие ямар hайнаар тэжээдэг байhыень харанат.

Хэрбээ Целиннэ хизаарые абаад үзэбэл, эндэ тусхай мэргэжэлдэ ороод байхадаа олон совхозууд худалдаанда гараха шэниисэ ехээр ургуулан абахатаяа хамта, эбэртэ бодо мал үсхэбэрилхэ, хонидой тоо олон болгохо зүб хараа шэглэл баримтална гээшэ.

Дунда Ази—уhалагдадаг газар тарялан эрхилдэг район болоно. Эндэ таригдадаг гол ургамалынь хлопок юм.

Тиихэтэй хамта хлопок таригдадаггүй уhалагдадаг газар дээрэ хамагай түрүүндэ иимэ ургамалнууд таригдаха зэргэтэй:

— ороohо абахын болон силостэ хэрэглэгдэхын тулада кукуруза;
— рис;
— виноград;
— овощ болон бусад ургамалнууд.

Уhалагдадаг газарта кукуруза тарижа ургуулга колхоз, совхозуудта тэжээл хүсэд хүрэхөөр бэлдэхэ, шухала хэмжээнэй мяха болон hү абаха арга олгохо байна.

Нютаг нютагаар тусхай мэргэжэлтэй болохын хажуугаар, манайда ажахы дотор тусхай мэргэжэлдэ үргэнөөр орохо хэрэгтэй, жэшээлхэдэ:

— нэгэ бригададa—hүнэй фермэ байха;
— нүгөөдэ бригададa — эбэртэ бодо мал шахагдаха;
— гурбадахи бригададa—гахай шахагдаха зэргэтэй.

Томо фермэтэй байхада мал ажалдахи гол хүдэлмэриие, тэрэшэлэн тэжээл бэлэдхэлгые болон үгэлгые онhожоруулха, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ арга олгохо байна.

Тусхай мэргэжэлдэ ородог болоходоо, тус тус түхэл янзын товарна продукци гаргадаг тусхай мэргэжэлтэй томо ажахынуудые (hү hаалиин, овощой болон бусад совхозуудые) байгуулха шухала болоно. Саахарай промышленностиин байдаг нютагуудта саахарай заводуудай дэргэдэ гол түлэб эбэртэ бодо мал шахадаг болохо хэрэгтэй.

Сарта жом зөөжэ асарhанhаа, жомдо сарые өөрыень асарбал дээрэ тэхэ: энэ hураггүй бага гаргаштай болохо байна.

Үндэгэ абаха тухай хэлэхэ болоо hаа, тусхай мэргэжэлтэй совхозууд болон колхозуудта, мүн шубуунай фабрикануудта энэ хэрэгые заабол бүрин эрхилдэг байха хэрэгтэй.

Энэ хадаа хямда сэнтэй үндэгэ абаха эгээн лэ таарамжатай зам боложо үгэнэ. Иигэжэ тусхай мэргэжэлдэ оролго хүсэдөөр ашаяа харюулхал байха.

Крымэй областьдо 1953 ондо үндэгэ абалга бүхы ажахынуудта эрхилэгдэдэг байгаа. Областиин колхоз, совхозууд тиихэдэ 26 миллион үндэгэ тушаадаг байhан юм. Тусхай мэргэжэлтэй болоhон «Красный» болон «Южный» гэжэ хоёр совхоз мүнөө 45 миллион шахуу үндэгэ тушаадаг. Эдэ совхозуудта арбан үндэгэнэй өөрын үнэ 40—48 мүнгэтэ болодог. Тиихэ үедэ тусхай мэргэжэлдэ ороогүй совхозуудта арбан үндэгэнэй өөрын үнэ 70 мүнгэтэ болодог байгаа.

Үшөө нэгэ жэшээ абаадшье үзэе. Белоруссиин ССР-эй Гродненско үйлэдбэриин управленидэ үндэгэ абаха хүдэлмэриие бүхы колхоз болон совхозууд эрхилдэг байhан юм. Колхозуудай шубуунай фермэнүүдтэ тус бүридэнь 200—300 тахяа байдаг hэн.

Мүнөө үедэ үндэгэ абаха хүдэлмэри гурбан ажахыда гол түлэб эрхилэгдэнэ. Тусхай мэргэжэлдэ оролгоhоо уламжалан, ехэ хубилалта болоо. Зарим мэдээнүүдые дурдая:

	Тусхай мэргэжэлдэ орохынгоо урда тээ бүхы колхоз, совхозууд	Тусхай мэргэжэлдэ ороhон гурбан ажахы
Гүрэндэ худалдагдаhан үндэгэн	1 млн. 362 мянга	8 млн. 869 мянга
Тахяа бүриhөө дунда зэргээр абтаhан үндэгэн	52 үндэгэн	162 үндэгэн
Арбан үндэгэнэй өөрын үнэ	1,5—2 түхэриг	45—50 мүнгэн

Бидэнэр таряашадай өөhэдынгөө бишыхан ажахынуудта шиидхэдэг шэнгеэр эдэ асуудалнуудые hая болотор шиидхэдэг байгаабди, теэд манай колхоз, совхозууд томо ажахынууд болоно гээшэ.

Олон колхозууд тус бүридөө 200 тахяатай, 50 нугаhатай фермэнүүд байдаг hэн. Иимэ хэмжээтэй фермэнүүдтэ үйлэдбэриие промышленна ёhоор эрхилхэ аргагүй, имагтал барга тулюураар эрхилжэ болохо байна. Тиимэ болохолоороо, үйлэдбэри хүсэ ехээр хэрэглэдэг байхаhаа гадна, ехэ гаргаштай байна бшуу. Капиталистнууд жэжэ үйлэдбэришэдые үгырүүлэн hалгааха капиталис аргаар үйлэдбэриие томодхон нэгэдүүлжэ, энээнhээ зайсаhан байха юм. Энэ зорилгые ондоо аргаар таряашадые колхозуудта нэгэдүүлхэ, гүрэнэй совхозуудые байгуулха—социалис аргаар бидэнэр шиидхэнэбди. Онhожоруулагдаhан томо ажахын бүхы бүлөө hайн талыень бидэнэр хэрэглэхэ ёhотойбди.

Энээн тухай би юундэ хэлэнэбиб? Ушарынь хүдөө ажахын гээгдэлэй түлөө маанадые шүүмжэлхэдээ, манайда урмашуулга байхагүй, харин тэдэнэйдэ энгэй үйлэдбэри эрхилхэ гээшэ урмашал болонжо үгэдэг, фермер бүхы юумынгээ эзэн байдаг гэhэниiүүгээр американхид баталан хэлэдэг.

Зүгөөр энэ хадаа үзэг бэшэг мэдэхэгүй гэнэн хүнүүдтэ зорюулагдаhан хооһон болоно. Америкын Холбоото Штадуудта хүдөө ажахы хүлhэнэй ажалаар эрхилэгдэдэг гэжэ бултанда мэдээжэ байна бшуу. Тэндэ хүлhэнэй хүдэлмэришэдтэ үгырэн ядарха аюул тохёолдуулна, хүдэлмэригүйдэлгэ тэрэниие богоолой ажал хэхые баадхана.

Манайда, социализмын эрхэ байдалда, хүдөө ажахын ажалшад өөрынгөө, общественнгоо аша туhада хүдэлдэг, тэрэнэй хүлhэн хэhэн ажалайнь хэмжээнэй болон шанарай зэргээр түлэгдэдэг байна. Манайда hанал бодолой талаар урмашуулан зоригжуулдаг эрхэ нүхэсэлнүүд бии — хүнүүд капиталистда бэшэ, харин ажалша хүнүүдэй аша туhада, бүхы хүнүүдэй мүнөөнэй хэрэглэмжэнүүдые хангахын, эрхим hайн ерээдүйн түлөө хүдэлмэрилдэг байна. Энэ хадаа социалис, мүн коммунис гол ёhон болоно.

Хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министерствэнүүд, үйлэдбэриин управленинүүд колхоз, совхозуудта тусхай мэргэжэлдэ оролгые эгээн лэ бодолтойгоор тодорхойлжо, бэелүүлхэ ёhотой гэжэ hананаб. Тиигээгүй hаа, хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэйгээр эмхидхэхэ аргагүй байна.

Мал ажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ зүб зам

Тэжээлэй ургамалнуудай, илангаяа кукурузын болон саахарай свёклын үндэр баян ургаса абангүйгөөр мал ажалые ашаг ехэтэй болгохын аргагүй.

Силостэ хэрэглэхын тулада кукуруза тариха гээшэ эгээн лэ ашагтай гэжэ мүнөө бүхы нютагуудта тодоруулагданхай.

Газарай зуун гектарта абажа үзэбэл, кукуруза hайнаар ургуулжа шададаг болоhон колхоз, совхозууд эгээн ехэ хэмжээнэй мяха болон hү заабол абадаг байха юм.

Иимэ ажахынууд манай оронойнютаг бүхэндэ бии. Тиихэдээ түрүү ажахынууд жэлhээ жэлдэ кукурузын үндэр баян ургаса абадаг гэжэ онсолон тэмдэглэхые хүсэнэб. Эдэ колхозуудта кадрнууд бэлэдхэгдэнхэй, кукуруза ургуулгын мастернууд хүмүүжүүлэгдэнхэй.

Кукурузын талаар эрхим hайн үүсхэлшэ Сергей Ксенофонтович Коротковые таанад hайна ёhотойт. Тэрэ колхозно үйлэдбэриин эрхим hайн эмхидхэгшэ байха зуураа, хүнүүдтэй хүдэлмэрилжэ шададаг, шэнэ юумые дэмжэдэг байhан юм. Тэрээндэ хүнүүд этигэдэг, тэрэнэй заабаряар ябадаг байгаа. Түрэл колхоз тухайгаа наhа барахынгаа урдаханууr бэшэhэн номынь hаяхан хэблэн гаргагдаhан байна. Мал ажал хүгжөөлгэдэ кукурузын ямар үүргэ дүүргэhэн тухай энэ ном соо хэлэгдэhэн байха юм.

Коротковой наhа бараhан байбашье, тэрэнэй hургаhан колхознигууд ажахыгаа амжалтатайгаар эрхилнэ, үндэр ургаса хуряажа абана. 1963 ондо колхоз иимэ ургаса абаа:

250 гектар талмайн гектар бүриhөө 611 центнер кукуруза;

50 гектар талмайн гектар бүриhөө 310 центнер саахарай свёкло.

Нүхэдүүд, энэ Кубаньда бэшэ, харин Чувашай колхоз кукурузын болон саахарай свёклын иимэ ургаса абана бшуу.

Кукурузын үндэр ургаса абадаг, мал ажалаа амжалтатайгаар эрхилдэг ажахынууд республика бүхэндэ бии.

Зүгөөр кукуруза тарижа ургуулгада hүүлэй үедэ анхаралаа hуларуулhан ажахынуудшье бии. Тэрээнhээ уламжалан хэдэ хэдэн районуудта кукурузын муу ургаса абтана, силос багаар дарагдана.

Энэ хадаа газарай хүрьhэнhөө болон сагай уларилhаа дулдыданагүй, харин энэ ургамалые харууhалха, тарижа ургуулха шадабаригүй байhаар тайлбарилагдана.

Тиимэhээ, илангаяа мүнөө колхоз, совхозуудай минеральна үтэгжүүлгэ ехээр абаха болоод байhан үедэ хүнүүдые оролдосотойгоор hургаха хэрэгтэй. Үтэгжүүлхэдэ hайнаар ургадаг кукуруза шэнги тиимэ эрхим hайн ургамалые тэжээлэй ургамалнуудай дундаhаа олохонь бэрхэтэй. Тэжээлэй силостэ хэрэглэгдэдэг ургамалнуудые би эндэ хараадаа абанаб.

Зүгөөр хазагайралтануудые гаргажа болохогүй. Зарим ажахынууд ехэ талмай дээрэ кукуруза тэрьяад, тон муу ургаса абадаг байна. Тэдэнэр энэ ургамалые ехэ талмай дээрэ тарижа шадахаар бэлэдхэлгүй дээрэhээ, тэрэнээ харууhалжа шадангүй бшуу.

Тиихэтэй хамта колхозой тарижа хүшэрхөөр бэшэ тиимэ ехэ хэмжээнэй кукуруза тарихыень колхозуудые зарим ушарта баадхадаг хүдэлмэрилэгшэд бии байна бшуу.

Улам олон боложо байhан адуу малаа тэжээлээр хангахын тулада кукуруза болон тэжээлэй бусад ургамалнуудые хэды шэнээнээр тариха байhанаа колхознигууд өөhэдөө шиидхэг лэ.

Нютаг нютагайнгаа эрхэ байдалые хараадаа абан, олон колхозууд люпин, горох, тэжээлэй элдэб ургамалнуудай холисые тарижа, амжалтатайгаар ургуулдаг байна.

Бүри хойгуурхи районуудта малай тэжээлдэ хэрэглэхын тулада тэжээлэй капуста, кольраби, турнепс тарьяад туршахадань болохо байна.

Тобшоор хэлэхэдэ, олон ургамалнуудые туршажа үзөөд эгээн лэ hайниень мал ажалдаа зорюулан хэрэглэхэдэ болохо байна.

Саахарай свёкло, морхооб гэхэ мэтын ургамалнууд тухай хэлэхэ болоо hаа, үнэндөө тэдэнэр хаа хаанагүй hайнаар ургажа, тэжээл бэлдэхэ эгээн лэ ашатай туhатай эшэ үндэhэн боложо үгэдэг.

Кукурузые үтэгжүүлхэдэ, уhалхада ехэ hайнаар ургадаг.

Колхоз, совхозуудай газар уhалха нютагай арганyудые хэрэглэн кукурузые уhалжа байхыень Кубаньда болон Украинын урда талын хубида ябаха үедөө би хараhан байнаб. Иимэ участогууд дээрэhээ гектар бүриин 80—90 центнер кукурузын ороohо, силостэ хэрэглэхын тулада хуряахадаа 800—1000 болон дээшэнье центнер буурсагтай эшэ найшаhа абадаг байна.

Уhалуури гансахан гандангi уларилтай газарта удха шанартай хэрэг бэшэ. Хура бороогоор балай дуталдадаггүй газарта кукурузын сэсэглэжэ байха үедэ шииг нойтоной адли тэгшээр хубаарилагдадаггүй байhаниие хараадаа абаха хэрэгтэй. Кукурузын түлэг дундаа ургажа байха, мүн буурсагайнь эдеэшэжэнье байха үедэ хура бороон дуталдадаг байха юм. Хэрбээ энэ үедэ уhалуури хээ hаа, үндэр баян ургаса абажа болохо бшуу.

Москвагай областьдо, оронойнай центральна бусад районуудташье кукуруза уhалхада таатай hайн байха

Гэбэшье гансахан лэ уhалуури хэжэ, кукурузын баян ургаса абаха байhан тухай эндэ хэлэгдэнэгүй.

Полиёо hайнаар үтэгжүүлээд байгаа hаа, уhалагдадаг, мүн уhалагдадаггүйшье газарта, илангаяа хура бороотой районуудта кукурузын баян ургасын абтаха байhаниие дүй дүршэл харуулна.

Кукурузын үндэр баян ургаса абалгаар Орловско областьдо нүхэр Сапунов эрхим hайн жэшээ харуулаа, Москвагай областьдо—нүхэр Жирнов, Горьковско областьдо—нүхэр Кулемина болон бусад олон.

Жэл ерэхэ бүри бидэнэр ороohото ургамалнуудай тарилгада, тэрэ тоодо кукурузын тарилгада бүри ехэ минеральна үтэгжүүлгэ үгэдэг болохобди. Тиигэжэ кукурузын ороohо бүри ехээр ургуулан абалгада зохисотой hайн арга боломжо олдохо байна.

Уhалууриин газарые үргэдхэхэ талаар бидэнэр ехэ хүдэлмэри хэхээр хараалнабди. Уhалагдадаг газар дээрэ техническэ ургамалнуудтай хамта мүн кукуруза, рис, шэниисэ, ороohото бусад ургамалнууд таригдаха.

Тэрээнтэй хамта Латви, Литва, Белорусси, Эстонидо, Украинын ой модото талада, Россин Федерациин баруун-хойто областьнуудта газар hайжаруулха хүдэлмэри тухай мүнөөдэрhөө бодомжолхо хэрэгтэй. Газар hайжаруулха хүдэлмэриин экономическа талаараа хэр аша үрэтэй байhыень тооложо үзэхэ шухала. hубаг канава малтаха hайн техникын бии hэн тула энэ хэрэгые найдамтайгаар бэелүүлжэ орохо арга боломжо манайда бии. Эндэ нүхэр Мацепурын хүтэлбэри доро ажалладаг Белоруссиин эрдэмтэдэй коллективэй хэhэн ажалыень тэмдэглэн, тэдэндэ hайниие хүсэхэ хэрэгтэй. Нүхэр Мацепуро, тэрэнэй хүтэлбэрилдэг коллектив муу бэшээр хүдэлмэрилөө, тэдэнэй зохёон бүтээhэн машинанууд — институдайнь hайн ажалай гэршэ болоно.

Зарим хүнүүд хэлэхэ байха — тиимэшье үни бэшэ бидэнэр газар hайжаруулха хүдэлмэриие ехээр үргэдхэнгүйгөөр, газар уhалха түхеэрэлгэнүүдые барилгада анхарал хандуулдаг байгаабди. Мүнөө дахин газар hайжаруулха тухай хэлсэдэг болобобди. Энэмнай зүб. Мүн мүнөөдэршье хэлсэжэ байдагнай баhал зүб. Яахадааб? Экономикын талаар ходо тооложо үзэхэ хэрэгтэй. Жэшээнь, газар hайжаруулгые абаад үзэе, тиигээд тэрэнэй аша үрыень Дунда Азиин уhалууриин түхеэрэлгэнүүдтэй жэшээд үзэе. Тиихэдэтнай Дунда Азида газар уhалдаг түхеэрэлгэнүүдые барилгада гаргашалагдаhан мүнгэ зөөри hураггүй ехэ аша туhатай байхал. Юуб гэхэдэ, тэндэ хлопок болон гаргашаяа ехээр харюулдаг бусад үнэтэ ургамалнууд таригдадаг байна.

Хэрбээ, жэшээнь, Украинада, Хойто Кавказай районуудта газар уhалха түхеэрэлгэнүүдэй барилга абаад үзэхэдэ, эдэ районуудта газар уhалха түхеэрэлгэнүүд ехэ арга боломжонуудые олгохо байбашье hаа, экономическа аша үрэнь тад ондоо байхал. Ямар эрхэ байдалда гүрэмнай, хүдөө ажахымнай газар hайжаруулгада гү, али газар уhалха түхеэрэлгэнүүдые барилгада хэhэн гаргашаяа харюулан, аша үрэ ехээр абаха байнаб гэжэ гартаа карандаш барижа, тоолон үзэхэ хэрэгтэй. Тиихэ зуураа газар hайжаруулха хүдэлмэриин хэгдэхэ районой яhала хура бороотой байхые хараадаа абаха шухала. Гадна тэрэ зоныи газарай хүрьhэн торфоор элбэг. Хэрбээ үтэгжүүлгэ хээд, хужартай газартань избёосхо оруулаад байгаа hаа, Белоруссиин, Латвиин, Литвагай, Эстониин, Россин Федерациин баруун-хойто областьнуудай хатаагдамал намаглиг газарнууд гектарhaa 30—40, 50 центнерншье ороohо үгэхэ байhандань би этигэнэб.

Мүнөө бидэнэр эмээлэйнгээ дүреэдэ хүлөө хээд байнабди, морин дээрээ hуухамнай ойртоо. Тэрэ мориноймнай нэрэ — үндэр баян ургаса ха юм. Минеральна үтэгжүүлгэнүүдые үргэнөөр хэрэглэн, колхоз, совхозуудай ажахыгаа эрхилдэг болоходо, шэнэ арга боломжонууд бии болохо. Тиимэ эрхэ байдалай бии болоходо Белорусси, Балтика шадарай республиканууд, баруун-хойто районууд хаба шадалаа харуулхал байха. Мүнөө тэдэнэр гектарhaa 9—10 центнер ургаса абан, мүлхижэ ябаа hаа, гектарhaa 30 центнер ургаса абаха хэмжээндэ хүрэхэ байна.

Энээнтэй дашарамдуулан, ЦК-гай Пленумэй заседани дээрэ гараhан, олондо мэдээжэ болоогүй, нюуса арсалдаан тушаа өөрынгөө hанамжа хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Эндэ хүдөө ажахын наукануудай В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Бүхэсоюзна академиин президент нүхэр Ольшанскиин, үтэгжүүлгын ба газарай хүрьhэ шэнжэлхэ Бүхэсоюзна агроинститудай директор нүхэр Черемисиновэй хэлэhэн үгэнүүд хараада абтана. Тэдэнэр институдайнгаа поли дээрэhээ абтаhан ургасаар хэдэн ондоо тоо баримтануудые харуулаа. Тэдэнэй алинайнь тодорхой зүб тоо баримта харуулhаниие мүнөө тодорхойлхоёо хүсэнэгүйб. Теэд нүхэр Ольшанский орлогшынгоо гэршэлэн үгэhэн институдайнгаа тоо харуулаа. Би эндэ бүри гүнзэгы арсалдаанай байhые ойлгоноб: наукын хараа шэглэл тухай, хайшан гээд үтэгжүүлгые аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ тухай.

Энэ арсалдаан үнинэй юм. Үнихэн даа, арбан табан жэлэй саада тээ, хайшан гээ hаа hайнаар наг шэбхээ газарай хүрьhэндэ хэрэглэхэб, тэрэ үедэ орон доторнай бии байhан ехэ бэшэ минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ямар аргаар хэрэглэхэ асуудалнуудаар Союзай хүдөө ажахын министерствэдэ эрдэмтэдэй дунда буляалдаан гараhан юм. Тиихэдэ эрдэмтэдэй hанамжа ондо ондоо байшоо hэн. Наг шэбхые избёосхын, минеральна үтэгжүүлгын ехэ бэшэ холисотой худхан, газарай хүрьhэндэ хэрэглэхэ гэжэ академик Т. Д. Лысенко дурадхадаг байгаа. Ажабайдал урагшаа дабшажа, наука хүгжэжэл байгаа. Тиихэдэнь арсалдаан үргэлжэлэн, дурадхалнуудай шалгалта бодото байдал дээрэ харуулагдаа гээшэ. Академик Т. Д. Лысенко органо-минеральна холисо бэлэдхэн хэрэглэхэ шухала байhаниие үндэhэлэн харуулжа, тус асуудалаар бүхэли системэ зохёоhон, өөрынгөө дурадхалнуудта научна үндэhэ баримта үгэhэн байна.

Тэрэ жэлнүүдтэ, мүн хойшонхи үедэшье нүхэр Лысенкын ажалаа эрхилдэг туршалгын полинуудые би харагша hэм. Тиихэдээ тэрэнэй хэлэхые гансахан шагнадаг бэшэ, хэгдэжэ байhан юумыень нюдөөрөө харадаг байгааб. Элидхэл шагнаха гээшэ тиимэл юумэн ха юм, зарим хүн элидхэл соогоо бүхы юумэеэ тон hайнаар хөөрэн үгэжэ шадаха, теэд поли дээрэ ошоходоо юушье харуулжа шадахагүй. Гэхэтэй хамта, поли гээшэмнай ном шэнги ха юм, ямар үтэгжүүлгэ хаанань, хайшан гээд хэрэглэгдээб, ямар үрэ дүн түйлагдааб, бултыень уншахаш. Өөрынгөө теориин ажахыда үндэр баян ургаса, ороohо таряа, мяха, hү үгэдэг байhые бодото байдал дээрэ нүхэр Лысенко харуулжа шадаа. Тиихэдэ би партиин Московско комитедэй секретарь байжа, үтэгжүүлгэ бэлэдхэхэ талаар нүхэр Лысенкын дурадхаhан арга дүршэлые үргэнөөр хэрэглэхые колхозуудта hайшаан дурадхаа hэм. Тэрэнэй дурадхаhан дүй дүршэлые шадажа хэрэглэhэн хүнүүд баян ургаса нэмэжэ абадаг байгаа.

Энэмнай ёhотойл наука гээшэл даа. Мүнөө боложо байhан Пленум дээрэ зарим нүхэдэй үгэ дотор дэлгэрhэн арсалдаанай эхиие үшөө тэрэ жэлнүүдтэ академик Лысенкын табиhан байhыень харана бэзэт. Тиимэ дээрэhээ нүхэд Ольшанский Черемисинов хоёрой тоонууд тухай арсалдаашье hаань, үнэн дээрэ үтэгжүүлгэ хэрэглэхэ арга дүрэ тухай, наг шэбхэ болон минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэхэ арга дүрэ тухай арсалдаан болоhон байгаа.

— Зүб,— гэhэн абяан гарана.

Н. С. Хрущев. Нүхэр Ольшанский, таниие би зүб ойлгоно гүб?

М. А. Ольшанский. Зүб.

Н. С. Хрущев. Теэд ташье hанал бодолоо дэлгэрүүлээгүй, хэрэгэйнгээ удха шанар тухай сэхэ руунь хэлээгүй байнат. СССР-эй Хүдөө ажахын министерство үтэгжүүлгын институдта тохёолдоhон тодорхой байдалые хаража үзэнэ аабза. Теэд институдай зарим эрдэмтэд компостые буруушаана, органо-минеральна холисые буруушаажа, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые сэбэрээр хэрэглэхэ гэhэн бодолые баримтална гэжэ би hананаб.

Энэ асуудалда юундэ тогтонобиб гэхэдэ, тэрэ хадаа ехэ удха шанартай юм, манай арга боломжые эрхим hайнаар хэрэглэхэ асуудал, капитальна hомололго хэрэглэхэгүй бусад аргаар ургаса ехээр ургуулдаг болохо асуудал ха юм. Компост хэдэг фабрикые колхоз бүхэндэ байгуулжа болохошье, хэрэгтэйшье юм, энэ хадаа ургасые дээшэлүүлгэдэ ехэ удха шанартай. Нүхэр Лысенко үгэ хэлэхэдээ, нютагай үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэхэ ябадалда ёhото анхаралаа хандуулаагүй гэжэ элидхэлшэ зүб шүүмжэлээ.

Наг шэбхые, мүн нютагай бусад үтэгжүүлгэнүүдые тоонгүй байжа болохогүй. Хэрбээ тиигээ hаамнай, колхоз, совхозуудай үйлэдбэридэ хохидол үзүүлэгдэхэ байна.

Тиимэ дээрэhээ органо-минеральна компостнуудые бэлэдхэхэ заабари зохёохые, тэрэнэй инструкци, захяа зохёохые эрдэмтэдые, хүдөө ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэдые, нүхэр Лысенкые үшөө дахин гуйха байнаб. Тиимэ заабари колхоз, совхоз бүхэндэ hайнаар мэдэхэ ёhотой. Тиихэдээ минеральна үтэгжүүлгэнүүдые бага нормотойгоор хэрэглэжэ, наг шэбхэтэй холигдоhон 3 центнер минеральна үтэгжүүлгэ хэжэ, гектарай 30 центнер ороohо таряа абадаг болохо аргатайбди гэжэ этигэнэб. Нүхэдүүд, тиигэhэнэй хэрэг бии гү?

— Бии,— гэhэн абяан гарана.

Н. С. Хрущев. Нүхэдүүд, тиимэл даа, иимэ арга дүрэ хэрэглэхэдээ, «Горки Ленинские» гэжэ ажахын директор нүхэр Каллистратовай hайнаар хэлэhэнэй ёhоор, 30-hаа дээшэ центнер шэниисэ абана.

Нүхэр Лысенкын дурадхаhан арга дүрые хэрэглэhэн хүн хохидохогүй. Энэ жэл тэндэ ошожо, тэрэнэй шэниисые харагты. Энэ ажахыда hайн ургаса абадагаал абажа байха гэжэ би этигэнэб.

«Горки Ленинские» гэдэг ажахын кукурузые, саахарай свёклые харагты, тэрэнэй ажахые харагты. Иимэ эрдэмтэдhээ hургаал абаха хэрэгтэй.

Академик Т. Д. Лысенкын hургуулиие жэшээ болгон табихадаа, энэ асуудалаар наукада бусад ондоо hанамжанууд байха ёhогүй гэжэ хэлэхээ hананагүйб.

Наукада гарадаг арсалдаануудта даамгайгаар хандаха гэhэн hанамжые партиин Центральна Комитет баримталдаг. Арсалдаан соогуур, hанамжануудай андалдаан соогуур зүб hанал бодол, hайн юумэн түрэдэг ха юм. Теэд энэ hайн юумэн бодото байдал дээрэ шалгагдаха ёhотой. Хэрбээ үтэгжүүлгын институдай директор үсэглэдэр хэлэhэн үгэ соогоо холисогүйгөөр, Лысенкын хэрэглэдэг хэмжээнэй үтэгжүүлгэ хэжэ, гектарай 30—35 центнер ороohо таряа абанаб гэжэ хэлээ hаань, бидэнэр тэрэниие дэмжэхэ байгаабди. Теэд тэрэнэй 2 дахин ехэ үтэгжүүлгэ хээд, 3 дахин бага ургаса абажа байхадань, тэрээнтэй эбсэхын аргагүй.

Арсалдаае үнэн сэхээр хэхэ хэрэгтэй, илангаяа өөрынгөө уялгада үнэн сэхээр хандаха, хүдөө ажахые дэбжээн хүгжөөхын тулада манай арадай байгуулhан бүхы арга боломжые хэрэглэхын тула үнэн сэхээр ажаллаха хэрэгтэй.

Хахалагдадаг газарые хэрэглэхээе болидог хохидолто ушар тухай хэдэн үгэ хэлэхэмни.

Хэн юундэ иимэ юумэ хэнэб? Үйлэдбэриин управлени гү, али областиин бодото байдалые ондоогоор харуулхын тула, үйлэдбэреэ дээшэлүүлхын тула, хүсэ шадалаа гаргадаггүй хойрог хүдэлмэрилэгшэд иимэ юумэ хэнэ. Зарим хүдэлмэрилэгшэд хахалагдадаг газарайнгаа хэмжээе бага болгожо, хүдөө ажахын продуктнуудые гүрэндэ худалдалгые доошолуулна. Гүрэндэ харша иимэ ябадалые эрид шууд буруушаахэ хэрэгтэй.

Хахалагдадаг газараа хэрэглэхээе болиhон ушар бүхэниие шалгажа үзэхэ. Хэрбээ али нэгэ харюусалгагүй хүдэлмэрилэгшэдэй гэмээр газарайнь саашадаа ашаглагдахаяа болиhон байгал hаа, уhа намагта абтаhан гү, али шугы бургааhанда даруулшаhан байбал, арадай зөөриие гутааhанайнь түлөө гэмтэй хүнүүдые харюусалгада хабаадуулха.

Колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохо зорилгонуудые шиидхэхэ зуураа, аха дүү социалис оронуудай hонирхолтой, аша туhатай бүхы юумэнүүдые бидэнэр өөhэдтөө хэрэглэхэ ёhотойбди.

Дүй дүршэлөө андалдан абалсалга хадаа манай арадуудай социализм ба коммунизм байгуулха түсэбүүдээ бэелүүлгэдэмнай туhална бшуу.

Германиин Демократическа Республикада, жэшээнь, хүрьhэнэй ба агрохимиин асуудалнуудые шиидхэлгэ; хүдөө ажахые химизацилха талаар научна шэнжэлэлгэ эмхидхэлгэ; химиин туйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлгэ бидэндэ яhала hонирхолтой.

Чехословакиин Социалис Республикада химиин түйлалтануудые мал ажалда хэрэглэхэ талаар hайн дүй дүршэл бии.

Польшо, Венгри, Румыни, Болгари, Югослави болон бусад оронуудай научно-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ мэдээжэ түйлалтанууд хэгдэнхэй.

Зарим капиталис оронуудай научна түйлалтануудые шэнжэлэлгэ бидэндэ баhал hонирхолтой хэрэг болоно.

Наука болон дүй дүршэл тэжээл багаар гаргашалаад, мяха ехээр абаха арга боломжо олгоно.

Америкын Холбоото Штадуудай научна эмхи зургаанууд болон фермэнүүдэй зарим тоо баримта харуулхамни.

Америкын Холбоото Штадуудта шубуунай 3,3 миллион тонно мяхан абтажа, абтадаг бүхы мяханайнь 17,3 процентнь болоно.

Олохон фермернүүд малай шахагдаха болзорыень хорооходо, килограмм мяханда тэжээлэй гаргашые бага болгохо талаар тон hайн үрэ дүн түйлантхай.

Ля Торрой фермэ, Калифорни штат.

Энэ фермер жэл соо тус бүридөө дунда зэргээр 1,6 килограмм шагнүүртэй 4 миллион дальбараа тэжээнэ.

Нэгэ эрьесэдэ—9 недели 4 хоног соо гэхэ гү, али 67 хоногто нэгэ доро 1 миллион дальбараа тэжээгдэнэ.

Нэгэ хүдэлмэришэн тус бүридөө 17 мянган толгой шубуудтай 6 байра харууhална. Хамта дээрээ 100 мянган толгой шубууд.

Нэгэ килограмм мяханда 2.02 килограмм тэжээл гаргашалагдана.

Энээнэй урда тээ 1 килограмм мяханда 2,04 килограмм тэжээл гаргашалагдадаг байhан.

Мүнөө энэ фермер бройлер шубуунай 1 килограмм мяханда тэжээлэй гаргашые 2 килограммда хүргэхэ зорилго табинхай. Тиигэхэ зуураа, тэрэ иигэжэ мэдүүлhэн байна:

— Хэрбээ би иимэ үрэ дүн түйлаа hаа, түйлай ехэ хэрэг бүтээhэн болохоб.

Иигэжэ килограмм тэжээлэй зуунай нэгэ хуби ямар үнэтэйгөөр сэгнэгдэнэ гээшэб.

Манай хүнүүд энэ фермэдэ ошожо үзэhэн, бултыень хараhан, фермын эзэнтэй хөөрэлдэжэ, шубуунай килограмм мяханда 2,02 килограмм тэжээлэй үнэхөөрөө гаргашалагдадаг байhандань этигэhэн байна. Энэ тэжээлдэнь юун оролсоноб?

Кукурузын ороohон 75 процент,
протеин 19,5 процент,
сэсэгэй тоhон 2,5 процент,
хорхой шумуулай бүреэhэн 2,5 процент,
витаминууд, антибиотигууд болон бусад нэмэлтэнүүд.

Эдэ бүгэдэ манайдашье бии, тиимэ рацион шубуунай фабрикануудта табижа болохоор. Тиимэhээ өөhэдынгөө, хилын саанахи наука болон дүй дүршэлдэ байhан бүхы hайшаалтай юумые халан абажа, үйлэдбэридөө нэбтэрүүлхэ болонобди.

США-гай научна эмхи зургаанууд тэжээлэй гаргашые бүри ехээр доошолуулхын түлөө оролдоно. Тэдэнэр өөhэдынгөө туршалга дээрэ гайхалтай үрэ дүнгүүдые түйланашье.

Мериленд штадай университедтэ долоон неделиин туршада тус бүридөө 1,4 килограмм шагнүүртэй тахяагай дальбараануудые дэгжээгээ.

Нэгэ килограмм мяхандань 1,11 [illegible]лограмм тэжээл гаргашалагдаhан байна.

Тахяагай дальбараануудые то[illegible] жэлгээр түйлагдаhан ам[illegible] дые харуулhан тоо бари[illegible] Америкын хүдөө ажахын [illegible] толилогдонхой. Эрдэмтэд шу[illegible] үүлтэр хубилган, тэжээлэй [illegible] нүүные hайжаруулан иимэ [illegible] түйлаа:

	[illegible]
Хорёод онуудта байhан шубуунай хуушанай үүлтэрнүүд, тэжээлэй хуушанай рационууд	14
Тэжээлэй тэрэл рационуудаар тэжээгдэhэн шэнэ үүлтэрэй шубуун	11
Протеинэй талаар тэнсүүрилэгдэhэн тэжээлэй шэнэ рационоор тэжээгдэhэн шэнэ үүлтэрэй шубуун	9
Тэжээлэй бүри шэнэ рацион дээрэ тэжээгдэhэн шэнэ үүлтэрэй шубуун	7

Энэ бүри шэнэ рационд[illegible] оноо?

Татагдаhан шара кукуру[illegible] кукурузын тоhон, загаhанай гурил, шубуунай гидролизованно [illegible] шубуунай гэдэhэ дотороо[illegible] даhан гурил, соёын шахадаhан, пивын хуурай дрожжо, избёосхо.

Журнал соо заагдаhанай аша үрэ ехэтэй рациондо ол[illegible] то витаминууд, минеральн[illegible] суул, аминокислотанууд, бу[illegible] мэлтэнүүд оролсоно.

Энэнь мүнөө дээрээ научн[illegible] жалалгэ байбашье hаа, эрдэм[illegible] ямар амжалта түйлажа байга[illegible] оролдосотойгоор ажаллада[illegible] руулна.

Шахалгын болзорые хорооx[illegible] продукциин нэгэ единицада [illegible] лэй гаргашые бага болгохо [illegible] тайгаар хүдэлмэрилжэ байдаг[illegible] гахай шахалга дээрэшье [illegible] харагдана.

Айова штадта Фрэнк Локар[illegible] фермэ дээрэ гахайнууд 150 [illegible] соо шахагдана.

Тиихэ зуураа, иимэ үрэ д[illegible] түйлагдана:

гахайн шагнүүр—100 кил[illegible] тэжээлэй гаргаша—нэгэ [illegible] грамм мяханда 3,3 килограмм.

Нүхэдүүд, хэрбээ бидэнэр [illegible] тээ мал шахалгые иимээр [illegible] жэ шадаа hаа, мүнөөд гарга[illegible] байhан хэмжээнэй тэжээлээр [illegible] абалгые абагынь хоёр дахин[illegible] шье hаа хоёрhоо үлүү дахи[illegible] шэлүүлжэ шадаха байгаалди[illegible] наука гээшэмнай иимэ, мүн[illegible] хэй дээрэ хэрэглэгдэжэ байhа[illegible] дүршэл гээшэ энэ болоно.

Олон фермернүүд мяханай[illegible] нүүрай килограмм намэсадэ [illegible] лэй гаргашые 3,5 килограмм [illegible] тэр хороогоо гээд. Советскэ [illegible] хэблэгдэhэн «Фермэнүүдэй [illegible] лалгэ ба үйлэдбэриин эмхи[illegible] гэжэ ном соо Англиин эрдэмт[illegible] бөрн заабан байна.

Эдэ баримтануудhаа шухал[illegible] шолол хэхэ хэрэгтэй. Бидэн[illegible] питалис оронуудай наукын т[illegible] тануудые, хүдөө ажахын ү[illegible] риин дүй дүршэлые бүри т[illegible] гөөр шудалха болоноб[illegible].

Нүхэдүүд, Советскэ Союз[illegible] рикын Холбоото Штадууд [illegible] ажахын хүгжэлтэ тухай Аме[illegible] фермер господин Россуэл Г[illegible] статые үсэглэдэр газетэнүүд[illegible] шаа ёhотойт.

Капиталис байгуулалтада ү[illegible] хашье hаа, манай Пленумэй [illegible] мэридэ хабаадалсахые «хү[illegible] господин Гарстда өөрынгөө [illegible] лан хүргэхэ байhанаа элир[illegible] Тэрэ өөрынгөө фермые [illegible] ашаг олзотойгоор хүтэлдэг хүн[illegible] оондо өөрынгөө фермэ дээрэ т[illegible] гэ гектарhaа 83,9 центнер к[illegible] шын ороohо абаа. Господин [illegible] капиталис байгуулалтада ж[illegible] лаа, манай хүдөө ажахын бол[illegible] дала яhала зүб сэгнэлтэ үгэh[illegible].

Энэ фермертэй би хэдэн [illegible] хөөрэлдэhэн хүм. Өөрынгөө [illegible] дотор тэрэ минеральна үтэгжү[illegible] ехэ удха шанар, бүри шэн[illegible] ханимууд тухай үшөө дахин [illegible].

Социалис гү, али капитал[illegible] оронуудта бүтээгдэhэниие [illegible] конструкцитай машинанууд [illegible] лизм болон коммунизм байгу[illegible] аша туhада амжалтатайгаар [illegible] гэгдэжэ болохо. Машина бэ[illegible] рин хүнүүд, ниитын байгуу[illegible] наука болон техникын хэг[illegible] туhада хэрэглэгдэг байhаниие [illegible] дорхойлдог гэжэ бүгэдэндэ мэ[illegible].

Зүгөөр химическэ үтэгжүү[illegible] хар элдүүрилдэг машинанууд[illegible] рикада hайн гэжэ [illegible] Гарст тоолоно. Гарстын [illegible] лээшые зүбшөөжэшье бол[illegible] Тухайлхада, бидэнэр хүдөө ж[illegible] үйлэдбэриин бүхы зэр эмх[illegible] Америкын Холбоото Штадуудай[illegible] хэмжээндэ хүрэхөөр хэнэг[illegible] шэ хабди. Бидэнэр энэ үйлэд[illegible] Америкада жэшээ абаха [illegible] бди, тиин ехэшье юумэ [illegible] бди. Манайда хүдөө ажахын [illegible] hайн машина, мехашизмнууд[illegible] бэшье, түйланаараа [illegible] амаржа болохогүй, наука [illegible] үүжэлтые нарижаар ажаглаж[illegible] подин Гарстын техника бол[illegible] лэдбэриин асуудалнууд тушаа [illegible] зүбшөөлтэйгөөр шагнаха хэрэ[illegible]

(Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто гараха)

ХYГЖЭЛТЫН YШӨӨ НЭГЭ ЕХЭ ШАТА

Зүүн-Сибириин экономическа районой ажахын эдэбхитэдэй суглаанhаа

Суглаанда уригдажа ерэhэн ...шадай — Кузбассай болон Красноярска совнархозуудай түрүүлэгшэдэй хэлэhэн үгэ ажахын эдэбхитэдые ехээр hонирхуулба. ...шье гайхалтай бэшэ. Тэдэнэй энэ дурдаhан тоо баримтанууд тус районуудай түргэн хурдаар хүгжэжэ байhые элирүүлэн харуулаа.

«Эхэ оронойнгоо индустриальна гигант болохо Кузбассай экономическа район 1963 оной гүрэнэй түсэбые болзорhоонь уридшалан дүүргээд, Россин Федерациин 30 миллиардын тоодо орохо 70 гаран миллион түхэригэй продукци үйлэдбэрилээ байна. Ажалай бүтээсэ 6 процентээр дээшэлүүлэгдээ, продукциин өөрын үнэ 5 миллион түхэригөөр хямдаруулагдаа» гэhэн мэдээсэлые суглаанда хабаадагшад альга ташалгаар угтаба. Совнархозой түрүүлэгшын орлогшо нёдондо жэлэй амжалтанууд тухай хөөрэхэ зуураа, мүн байгша ондо Кузбассай экономическа районой ажалшадай абаhан уялга дээрэ тогтон хэлээ. Энэ жэлэй түсэб декабриин 26-да дүүргэхэ, ажалай бүтээсые 4 процентээр дээшэлүүлхэ, 3,2 миллион түхэригөөр продукциин үнэ сэн хямдаруулха гэжэ тэдэнэй хараалайнь найдамаар.

Красноярска совнархозой түрүүлэгшын орлогшо нүхэр **Шма...** мүн лэ энээнhээ ехэ дутуугүй тоо баримтануудые харуулаа. Красноярскынхид жэлэйнгээ түсэбые декабриин 24-дэ, химическа продукци үйлэдбэрилгые жэл соо 21 процентээр ехэдхээ, үргэн хэрэглэлэй эд бараа ехээр бүтээдэг болоо. Нёдондо жэлэй түсэб даабаряа амжалтатайгаар дүүргэhэн тус совнархозойхид байгша онойнгоо зорилго мүн лэ тодорхойлбо. Жэлэйнгээ түсэб болзорhоонь урид дүүргэхэ, Россин 30 миллиардын тоодо орохо 15 миллион түхэригэй продукци түсэбhөө гадуур үйлэдбэрилхэ гэжэ тэдэнэр шиидэнхэй.

Экономическа гурбан районуудай хоорондохи социалис мүрысөөндэ илан гарахын тула Зүүн-Сибириин совнархозой предприятинуудай коллективүүдэй урда ехэ, харюусалгатайшье зорилго табигдана. Районой ажахын эдэбхитэд «Зүүн-Сибириин экономическа районой промышленностиин нёдондо жэлэй дүнгүүд болон 1964 оной зорилгонууд» гэhэн тус совнархозой түрүүлэгшэ нүхэр **Марнеловэй** элидхэл зүбшэн хэлсээ, үйлэдбэреэ хүгжөөхэ арга боломжонуудаа элирүүлэн хэрэглэхэ, экономическа талаараа hайн үрэ дүн туйлаха талаар юу хэхэ тухайгаа хөөрэлдэбэ.

Манай экономическа район мүрысэжэ байhан совнархозуудhаа муу бэшэ үрэ дүн туйланхай. 1963 оной түсэб болзорhоо уридшалан дүүргэгдэhэн, түсэбhөө гадуур хэдэн миллион түхэригэй продукци бүтээгдэhэн, продукци үйлэдбэрилгэ 9 процентээр дээшэлүүлэгдэhэн байна. Иимэ үрэ дүн туйлаха хэрэгтэ ехэ оруулалта хэhэн түрүү коллективүүд, тодорхойлходо, «Перевал» гэжэ горно предприяти, Улаан-Үдын нарин сэмбын фабрика, Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат, Улаан-Үдын шэлэй завод болон бусад предприяти элидхэл дотор харуулагдаа. Замай залууршад гэжэ суурхажа ябаhан Шэтын машина бүтээлгын заводой токарь-расточник В. А. Шубинай, Черемховой Кировэй нэрэмжэтэ шахтын проходчик Г. С. Тютринэй, Хандагатайн леспромхозой тракторист-таллуулагша А. П. Кудряшевой болон бусад түрүүшүүлэй алдарта ажал хэрэг тухай элидхэлшэ хөөрэжэ үгэбэ.

Техническэ дэбжэлтэ туйлаха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулhанай ашаар район амжалта туйлаа гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ. Нёдондо үйлэдбэридэ конвейерно болон поточно 24 лини, автомат 12 лини тодхогдоо, 1140 тухеэрэлгэ шэнэдхэн тодхогдоо, технологическа олон процесс оньhожоруулагдаа. Нүхэр Маркелов районой туйлаhан амжалта дээрэ тогтон хэлэхэ зуураа, усадхагдаагүй дутагдалнууд, түсэб дүүргэхэ хэрэгтэ hаад ушаруулдаг шалтагаануудые элирүүлэн харуулhан байна. Үйлэдбэриин арга боломжонууд хүсэд hайнаар элирүүлэгдэн хэрэглэгдэнэгүй, предприятинуудта экономическа хүдэлмэри ябуулха асуудалда анхарал багаар хандуулагдана гэжэ тэрэ онсо тэмдэглэбэ. Иимэ гол шалтагаануудые гээгдэжэ ябаhан предприятинуудай жэшээ дээрэ элидхэлшэ харуулаа. Зүүн-Сибириин совнархозой гээгдэжэ ябаhан 48 предприятинуудай оройдоо 9-ниинь бэрхэшээлтэй байдалда орожо, түсэбөө дүүргээгүй байна. Олон предприятинууд, жэшээлхэдэ, Буряадай АССР-эй горно предприятинууд техникээ муугаар ашаглана. Мүн иимэ байдал ой модоной промышленностьда, транспортна организацинуудта үзэгдэнэ.

Механизмуудай муугаар ашаглагдахаhаа гадна, хүдэлмэришэдэй ажалай эмхидхэл hайжаруулха асуудалда ёhотой анхарал хандуулагдаагүй байhаар. Хүдэлмэриин сагта ажалгүй байха ушар яhала олон үзэгдэнэ, материал, мүнгэн зөөри үлүү ехээр гаргашалагдана. Эдэ дутагдал усадхахын тула промышленностиин бүхы hалбаринуудта экономическа хүдэлмэри hайжаруулха шухала гэжэ Арадай ажахын совет тооно гээд элидхэлшэ зааба.

«Черемховуголь» трестын начальник нүхэр **Пахомов,** «Усть-Угли» руднигай начальник нүхэр **Грецких,** машина бүтээлгын управлениин начальник нүхэр **Будин** болон бусад үгэ хэлэhэн нүхэд экономическа хүдэлмэри hайжаруулха талаар тодорхой дурадхалнуудые оруулба. Хандагатайн леспромхозой модо отолгошо **Костромин** узкоколейнэ харгыгаар ябадаг тепловозуудай заhабарилга гуримшуулха тухай тэмдэглэбэ. Улаан-Үдын мяханай консервнэ комбинадай хүдэлмэришэн **Очиров** предприятинуудай хүдэлмэриин түсэб зохёолгые hайжаруулха шухала гэжэ тэмдэглээ. Үгэ хэлэhэн нүхэд экономическа районой промышленностиие шэнжэлхэ зуураа, Зүүн-Сибириин совнархозой эмхидхэхы ажал ябуулга тухай тогтон хэлээ. Заводой директор нүхэр **Овчинников,** Эрхүүгэй станок бүтээлгын заводой парторганизациин секретарь нүхэр **Греков,** Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр **Барьядаев** болон бусад совнархозой эмхидхэлэй ажал ябуулга тухай шүүмжэлхы ажаглалта хээ, тодорхой дурадхал оруулаа.

Зүүн-Сибирь үйлэдбэреэ ехэдхэхэ, хүгжөөхэ талаар айхабтар ехэ арга боломжотой. Эхэ оронойнгоо индустриин гигант болохо Кузбассай, Красноярска экономическа районуудтай мүрысэжэ, коммунизм байгуулха хэрэгтэ оруулха туhа нэмэри яhала ехэ болоно.

Ажахын эдэбхитэдэй суглаан Зүүн-Сибириин экономическа районой ажалшадай 1964 оной социалис уялга баталан абаба. Энэ жэлдэ промышленна үйлэдбэриин хэмжээн 7,7 процентээр дээшэлүүлэгдэхэ. Энэнь коммунизм байгуулха талаар тэдэнэй дабан гараха үшөө нэгэ, горитой шата мүн болоно.

Е. ПРОНИН.

Танилсагты: Нима ЦЫНГУЕВ

Нима Цынгуев шүлэг бэшэжэ эхилhээр яhала үнинэй. Үргэн дэлюун Ага нютагтаа үхэр мал адуулжа ябаhанаа 1949 оной зун нэгэ дэбтэрээр дүүрэн шүлэгүүдээ hугалшалаад, Улаан-Үдэ орожо ерэhэн юм. Табяад оной үедэ тэрэнэй бэшэhэн шүлэгүүд байд гээд лэ «Буряад үнэн» газетэдэ, элдэб суглуулбаринуудта гарадаг агша hэн.

—Мүнөө хирпиисын заводто ажаллажа байха зуураа, сүлөө забhар олохолоороол шүлэг, дуунуудаа баhал бэшэдэг болонхойб»,—гэжэ өөрөө хөөрэнэ.

Һүүлэй үедэ тэрэнэй зохёоhон яhала олон шүлэгүүдыень уншааб. Һайншье, дунда зэргыншье «бүтээлнүүд» бии. Зүгөөр иимэ удаан саг гуурhаяа орхёод, балта, хүрзэ барижа ябаhан нүхэрэй иимэ зоригтойгоор, хонгёо хоолойгоор дуулажа эхилhэндэнь баярлангүй байхын аргагүй.

Шэнэ үеын
Шэди хүсые
Зэлэтэгшэ мүшэдтэй
Зэргэлүүлээд,
Мянган аялгаар
Магтан магтан дуулаhайб!

Ингэжэ хүдэлмэришэн-поэт үнэн сэдьхэлhээ аялгалан дуулана. Саашадаа улам зоригжол түгэсөөр, оролдосотой hайнаар ажаллахыень хүсэхэтэйгөө хамта, хэлэhэнээ бүтээhэндэ тоолонгүй, хэhэнээ эрхимдэ тоолонгүй шүүмжэлхы ёhоор сэгнэлтэ үгэдэг байхыень юрөөнэб.

Ч. Намжилов, поэт.

Нима ЦЫНГУЕВ

Зүрхэнэйм үгэнүүд

Дун сагаан
хун шубуун
Дүүлин ниидэдэг
дүтын агаарта бэшэ.
Үльгэр түүхэнүүдэй
үгын хүрөөгүй
Одо мүшэд тээшэ
бодол хүсэлтээ урилдан,
үглөө бүхэндэ зориhойб.

Поэт нүхэртөө

Үни холоhоо үбгэ эсэгэнэрнай
Үльгэр түүхэ соо жаргал
дуудаhан домогтой.
Мүнөө тэрэниинь халан
абаад, ши,
Мандаhан ороноо магтан
дууланаш хабатай.
Сэдьхэл соо шэнгэн ородог
удхатай
Шэнэхэн шүлэгни — гээд магад
яарабаш.
Ажабайдалай, оюун бэлигэй
гүн нюусатай
Адаглан танилсаад шүлэгөө
эхилнэш.

Түүдэгтэн носоhон галай ольhон.
Түмэн байрын пеэшэнгые
халааhандал,
Шиний дуунай шэдитэ ульhан
Сэдьхэл зүрхэнүүдые
дулаасуулан зоригжуулнал.
Энхэргэн эхэ хүүгэхэнээ
бүүбэйлэн,
Эрхэлүүлэн эльгэн дээрээ
хүмүүжүүлнэл.
Шиний шүлэгүүд үгэнүүдые
бүүбэйлэн.
Шэнэ үеые уряалан ерүүлнэл.
Огторгойн мүшэдтэй зэргэлэн
шуумайhан онгосотой
Үгэ бүхэнэйш уянгата хүгжэм
ошолсоол.
Агуу оронойнгоо түүхэтэ
амжалтын үндэртэй
Адлихан өөдөө шүлэгэйш удха
бодолсоол.

Хүдэлмэришэдэй тосхондо

Үглөө бүхэндэ
Кремлиин курантын дохёо...
Үүдэнүүд, үүдэнүүд
урилдан нээгдэдэг заншалтай.

Үглөө бүхэндэ
түрэ найрта зориhондол,
Урихан шарайнууд,
зүрхэнүүд булта баяртай.

Урагшаа тэгүүлнэ —
урагшаа, ажал тээшээ.
Ульhатайхан гэртээ
ууралтама эдеэгээ табин,

Олон үхибүүдээ
эхын угтаhандал,
Үдэршье, үдэшэшье
хүдэлмэришэдэй тосхон

Үүдэнүүдээ сэлинэ, —
Ѳмог баяраар салгидан.

Баатар зоригтой Валиие магтая

(Д у у н)

Ошотон зэнхыhэн замбуулин сумэлөөд,
Онгосо жолоодон шуумайhан алдартай.
Эхэнэр бүхэнhөө эгээ түрүүлээд,
Эсэгын нэрые нэрлүүлhэн хабатай; —
Баатар зоригтой Валиие магтая!
Аяар холын наран түбитэй
Амаршалалсаад ерээл совет басаган
Хатан дүүхэй Үүрэй солбонтой
Ханилаад ерээл коммунист басаган
Алтарhан, ногоорhон дэлхэйе тойроод,
Ракетэ жолоодон гүйлгэhэн алдартай.
Элдин жаргалта ороноо суурхуулаад,
Эхынгээ нэрые нэрлүүлhэн хабатай, —
Баатар зоригтой Валиие магтая!
Аяар холын наран түбитэй
Амаршалалсаад ерээл совет басаган.
Хатан дүүхэй Үүрэй солбонтой
Ханилаад ерээл коммунис басаган.

...ЭЛЭИ ДҮН ...гаад байхада

Туйлаhанаараа hанаагаа амархагүй

Партиин ЦК-гай февралиин Пленумэй нээгдэhэн үдэр XX партсъездэй нэрэмжэтэ колхозой (Ноёхон) ...ото-hунгалтын суглаан болоо. Колхозой правлениин түрүүлэгшэ нүхэр **Хайдапов,** үгэ хэлэhэн колхознигууд гол анхаралаа хүдөө ажахын продуктнуудые жэлhээ жэл ехээр абаха, тэрэнэй өөрын сэн хямдаруулха, тарялангай ...са, адуу малай ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ, ажахыдаа хүдөө ажахын ...эй туйлалтануудые, түрүү дүй ...эл үргэнөөр хэрэглэхэ асуудалда гол анхаралаа хандуулhан ...

...РАА ЗУБӨӨР АШАГЛАХА — МАНАЙ УЯЛГА

...үүлэй хоёр жэлэй туршада колхозой правлени, эдэбхитэд, механизаторнууд эдлүүриингээ газар зүбөөр ашаглаха, шэнэ газар ехээр ...лха, тэндээ баян ургаса үгэмөөр ...малнуудые тариха тушаа ехэ ...хэhэн байна. Энэ үедэ 3 мянган гаран гектар шэнэ газар эдлүүлhэнэй ашаар тарялангай талмай ...жараад процентээр үргэдхэжэ ...аа. Тэрэ тоодо ургаса ехэ үгэдэг ...иисын тарилга эрид үргэдхэгдөө. ...ээ 1961 ондо оройдоо 1110 ...арта шэниисэ тариhан байбал, ...гшэ 1963 ондо 5036 гектар ...лагдаа тэхэ гү, али 5 дахин ...у ехэ шэниисэ таригдаhан байна ...м. Энээнэй ашаар гансахан ...63 ондо ороohо таряа абалга 25 ...а гаран центнерээр дээшэлээ ...у. Тиигэжэ гүрэндөө 34.456 ...тнер гэхэ гү, али тарилгын гектар бүриhөө 4,5 центнер таряа хулээлгэхэ арга олгогдоо.

—Энэмнай КПСС-эй ЦК-гай 1962 ...й февралиин Пленумэй шиидхэбэриие бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлhэнэй аша үрэ мүн,—гэжэ нүхэр Хайдапов онсолон тэмдэглээ.

...рашалэн кукуруза, горох гэхэ ...э ашаг шэмэ ехэтэй ургамалнуудай тарилга үргэдхэгдэhэн байна. Энээнэй эсэстэ ниитын олзо ...ой нилээд ургаhан, адуу мал ...ээр дээрэ хантагдадаг болоо, колхознигуудай ажалай түлөөhэн ехээр дээшэлhэн. Жэшээнь, үнгэрэгшэ жэлдэ ажал хэжэ ябаhан колхозник бүхэн дунда зэргээр hарадаа 72 түхэриг салин абаhан. Шэнэ газар ехээр эдлүүрилhэнэй ашаар колхоз шэнэ трактор, машинануудые олоор худалдан абажа шадаа. Үрэhэ хүрэнгэ хүсэд хаагданхай.

Тиигэбэшье газар тарялан ашаглалга мүнөө үеын эрилтэдэ хүрэнэгүй гэжэ элидхэлшэ, үгэ хэлэhэн хүн бүхэн тэмдэглэбэ. Олохон механизаторнууд газараа муугаар хахалдаг, эдлүүрилдэг байна.

— КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй шиидхэбэриин үндэhөөр ажалаа шэнжэлэн харахаламнай, тон бирагүй. Газараа мууса хахалнабди, тэрэнээ бүхыдэнь жэгдэлэн нягтаруулнагүйбди. Тэрэнэй эсэстэ нёдондо горох муугаар ургаа, зарим үрэhэниинь газар дээгүүрээ хэбтээ hэн. Сеялкэдэ тусхай шадабаритай хүнүүд табигданагүй. Тэрээнhээ тарилгын шанар муудана. Трактористнууд Ринчин Гунтупов, Даша Будажапов гэгшэд шанар муутайгаар ажалладаг,—гэжэ колхозой агроном нүхэр **Николаев** шүүмжэлээ.

— Хэрбээ газараа hайнаар хахалаад, үрэhөө зохидоор тарижа, гээлтэгүйгөөр хуряажа шадаа hаа, үнгэрэгшэ жэлдэ гектарай 9 центнер бэшэ, харин адагынь 12 центнер таряа дунда зэргээр хуряагдаха hэн,—гэжэ колхозник нүхэр **Свиридов** сэхэ хэлээ.

КПСС-эй ЦК-гай декабриин болон февралиин Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, энэ жэлдэ үшөө 500 гектар шэнэ газар хахалха, шэниисын тарилгые 764 гектараар үргэдхэжэ, поли дээрэхи бүхы хүдэлмэриин шанарые эрид hайжаруулжа, ороohо таряанай, тэжээлэй ургамалнуудай баян ургаса туйлаха, 1964 ондо адагынь 72 мянган центнер таряа, тэрэ тоодо 58 мянган центнер шэниисэ абаха гэhэн социалис уялга нэгэн дуугаар баталагдаа.

МАЛ АЖАЛДА АНХАРАЛ ЕХЭ ХЭРЭГТЭЙ

Ноёхоной уужам талада адуу мал олоор үсхэбэрилхэ арга боломжонууд ехэ бии. Мүнөө колхозой олзо доходой 60 процентнь мал ажалhаа ородог байбашье, ажахын энэ гол hалбарида анхарал үшөөл бага табигдана гэжэ хамтын суглаан дээрэ хэлсэгдээ.

Илангаяа эдлүүриин газарай 100 гектар бүридэ абажа харахада, үсөөн мал хүртэнэ, мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ худалдаха социалис уялганууд дүүргэгдэнэгүй. Һүүлэй жэлнүүдтэ үнеэдэй тоо биратай олошорногүй. Мүнөө эдлүүриин газарай 100 гектар бүридэ миил 2 үнеэтэй, 65 хонитой байха юм.

Адууhа малай ашаг шэмэ үшөөл бага байhаар. Колхозой түрүү hаалишадай үнеэн бүриhөө 3 мянган килограмм hү haажа байхада, колхоз дунда зэргээр 1485 литр hаанхай. Хонин бүриhөө 2,3 килограмм нооhон хайшалагдаа.

Үбhэ, тэжээлээр яhала хангагданхай байбашье олон мал hубайрhан, үхэл гарзада ороhон байна. Илангаяа олон хони, хурьган гарзалаа. Энээнэй эсэстэ 100 хонин бүриhөө оройдоо 47 хурьган түлжүүлэгдэhэн байха юм. Хонишон Буда Чабдаков 100 хонин бүриhөө миил 16 хурьга томо болгоо.

— Яахадаа иимэ баримтанууд үзэгдэнэб гэхэдэ, зарим хонишод ажалдаа хайша хэрэгээр хандана, хони малаа хаяад дасан ошоно, саг соонь эдеэлүүлэнгүй муудуулна. Эхэ хонидой отаранууд угаа томонууд, тус бүридөө 1000 гаран хонитой. Иимэ томо hүрэг бэлшээхэдэ зарим хонидынь хүшэ абанагүй. Зундаа хонидоо таргалуулжа шаданагүйбди, ехээр унтанабди. Үбhэ хуряалгын үедэ колхозой правлени бүхы хүнүүдээ хүдэлгэжэ шаданагүй. Тиимэhээ нилээд ехэ ногоо сабшагдаагүй үлэнэ. Үбhэндэ ябагшадай ажалай бүтээсэ бага байдаг. Сабшалангаа эзэтэй болгохо, фермэнүүдтэ хубаажа үгэхэ гээд хэлсэбэшье мүнөө хүрэтэр бэелүүлэгдэнэгүй,— гэжэ хонишон нүхэр **Гомбоев** шүүмжэлээ.

— Энэ жэлэй үбэлжэлгын эхинhээ хойшо эхэ хонид тон муугаар эдеэлүүлэгдэжэ байна. Намартаа тарялан дээгүүр бэлшээгдээгүй, үбэлэй эхиндэ hайса эдеэлүүлэгдээгүй хонид орой дэлэнгүйгөөр түрэнэ, тамирнь ехээр муудашанхай. Колхозой хүтэлбэрилэгшэд фермэ дээгүүр ябахадаа бодото байдалые заhаха гэжэ оролдоногүй, — гэжэ хонишон **Юмсурунов** мэдүүлбэ.

— Гахайн фермэ колхоздо гарза оруулхаhаа ондоо юумэн үгы. Гахайдаа түхэреэн жэлдэ талха таряа эдюулнэбди. Зундаа балшааритай газар байлгаха, үбэлдөө үбhэнэй гүрил эдюулхэ хэмжээн абтанагүй. Тиимэhээ гахайн мяханай өөрынь үнэ сэн айхабтар ехэ,— гэжэ нүхэр **Аверин** хэлэбэ.

Мал ажалай мэргэжэлтэд, фермые даагшад суглаан дээрэ ехээр шүүмжэлүүлэгдэ. Тэдэнэр малай бужуу, хамуу үгы хэхэ, искусственна үүжэгүүлгын пунктнуудые hайнаар хүдэлгэхэ, буха, хусануудые эрхим харуhалда байлгаха, малай үүлтэр hайжаруулха хэрэгтэ анхарал табичагүй гэжэ олон хүн хэлээ.

Эдэ бүхы дутагдалнуудаа дары усадхажа, мал ажалдаа анхарал ехээр хандуулха эрилтэ колхозой правлениин урда табигдаа. Тиигэжэ 1964 ондо үнеэн бүриhөө 1600 литр hү haaха, хонин бүриhөө адагынь 2,6 килограмм ноohо хайшалха, үнеэдэй тоо 100 толгойгоор олошоруулха, гүрэндэ мал ажалай продуктнуудые худалдаха түсэбөө заатагүй дүүргэхэ гэhэн зорилгонуудые хамтын суглаан хараалаа.

АЖАЛАЙ ЭМХИДХЭЛ ҺАЙЖАРУУЛХА

Партиин ЦК-гай декабриин болон февралиин Пленумүүдэй заабаринуудые амжалтатайгаар бэелүүлхын, ажахыгаа ашаг үрэ ехэтэйгээр эрхилхын тула ажалай эмхидхэл эрид hайжаруулха гэжэ колхознигууд хэлсэбэ.

Нэн түрүүн үйлэдбэриин бүхы hалбаринуудта ажахын тоосоо нэбтэрүүлжэ, ажалай түлөөhын, үйлэдбэриин гаргашын хойноhоо шанга хиналта табиха, фермэ бригадануудай хүдэлмэриие hара бүхэндэ экономическа талаарнь шэнжэлжэ байхые колхозой правленидэ дурадхаа. Илангаяа малай фермэнүүд дээгүүр тоо бүридхэл hулаар табигданхай.

— Тоо бүридхэлэй муу байhанhаа зарим тугалшад тугал бүхэндэ 250 литр үдхэн hү уулгаха байгаад, тэрэнээ аяар 400 литртэ хүргэнэ. Иимэ ушар Модон Захын гүүртэдэ үзэгдэнэ,— гэжэ колхозой ветеринарна фельдшер нүхэр **Очиров** шүүмжэлээ.

— Малшадай бригада бүхэндэ сабшалан даалгажа үгөөд, тэндээ өөhэдөө үбhэ бэлдэдэг байбал hайн. Жэшээнь нёдондо манай фермын малшад өөhэдынгөө хүсөөр 2600 центнер үбhэ бэлдэжэ абаа hэн. Яахадаа бусад фермын малшадта иимэ эрилтэ табижа болохогүйб,— гээд hаалиин хоёрдохи фермые даагша нүхэр **Ринчинов** дурадхаба.

Колхознигуудай ажалай түлөөhые абаhан продукциин зэргээр түлэхэ асуудалда ехээр анхарагдаа. Колхозой правлени энэ гурим баримталчагүй байжа, колхознигуудта мүнгэ зээлеэр үгэ үгэhөөр, ажал ехээр хэдэггүй, колхозой правлениин үүлэ hахяад байдаг зон хамтын жасада үри ехэтэй болошоо. Колхоздоо аяар 200-гаад хүн 180 мянган түхэриг уритэй байна. Иимэ буруу ябадалаа огтолон хаяха эрилтэ колхозой шэнэ правлениин үмэнэ табигдаба.

Колхозой хамтын суглаан, правлениин заседани үсөөн болоно, үргэн олон колхознигуудай hанамжа дурадхалнууд хараада бага абтадаг болошоо гэжэ суглаан дээрэ хэлсэгдээ. Жэшээнь, үнгэрэгшэ жэлдэ тоосоото суглаанhаа ондоо хамтын суглаан татагдаагүй байшоо. Энээн дээрэhээ колхознигуудай ажалай журам hула. Колхозой аяар 32 гэшүүн жэл соо ажалда гараха үдэрөө хүсэлдүүлээгүй байшоо.

Ноёхоной колхозой хүтэлбэрилэгшэд, үргэн олон колхознигууд 1964 ондо дуталнуудаа бүрин усадхажа, хамтынгаа ажахые улам хүгжөөхэ, ажахын бүхы hалбаринуудые ашаг ехэтэй болгохоор зоригжонхой. Колхозой түрүүлэгшээр П. Ц. Хайдапов дахин hунгагдаа.

Б. ГЫЛЫКОВ,
манай тусхай корр.

ГАРАЖ СОО

Үбэлэй хүйтэн газаа ян гэмээр ...орно. Сагаан жабар ухаа тоо... манан шэнгеэр сэнтэнэ. Трак..., машинануудай хүнхинэхэ хо... эли, хүнүүдэйшье дуугаралаа ...абяан шэрүүн саhанай хахи...тай ниилэшэнэ.

Горхондохи модоной ажахын гараж соо хүүеэтай, шууяатай. Үглөөгүүр эртэ хүдэлмэришэд яаралтай. Машина хүлеэнэ. Милициин ...енант Иван Дашинимаевич Цы...нов орожо ерэбэ:

— Мүнөөдэр хүдэлмэришэдые ...абаашахаб?

— Гыдыпов,— гэhэн харюу ...дана.

— Аа, Гыдыпов. Үсэгэлдэр тэрэш ...эл» хээ.

...шьегүй жолоошон Гыдыпов ...жай конторо cooho улайша... гаража, машинануудай хоорон...о ероод, харагдахаяа болишобо.

— Тиигэхэл юм. Эдэшни үшөө ...и балгаад, хүдэлмэришэдые шэ...hанаатай байха. Аюул хээ ..., яахань гээшэб? — гэжэ хэн... хэлээдхибэ.

Хүдэлмэришэд удаань өөhэд хоо...оо хөөрэлдөөд, «гэмтэй, зэмэ... хүн гэмээ мэдэрэг, бидэниие ...хэ эрхэгүй хадаа мүнөөдэр га... соогоо үнжэг» гэлдээд, ажа...таа газар тээшэ ябагаар ошоо. Тэрэ хөөрэлдэhэнэй hүүлээр Гыдыпов: «Би зэмэтэйб, хожом тии... болёоб» гэжэ хэлээ hэн. Тэрэ ...шье хүдэлмэришэдые шэрэнэ. ...и нягта, саг соогоо машинаа ...н байлгадаг болонхой.

...нхыдее жолоошоднай өөhэ...гөө харюусалгые hайнаар мэ...ж, мэргэжэл, шадабаряа дээшэлүүлхын хойноhоо оролдодог.

Һогтуугаар машина жолоододог ябадалтай бүхы коллективээрээ тэмсэhэнэй ашаар эндэмнай архиншадшье үсөөрөө, авари, усал болохоёо болёо гэжэ Горхоной модоной ажахын хүдэлмэрилэгшэд хэлсэдэг.

Горхон станцидахи арадай дружина ниитын гурим сахиха хэрэгтэ мүн лэ хубитаяа оруулалсана.

Ц. ЖАНАЕВ,
хүдэлмэришэн.

Улаан-Үдэ хотодомнай промышленна предприятинуудай болон ажалшадай гэр байрын шэнэ барилганууд олоор бодхоогдоно. Зураг дээрэ: шэнээр баригдажа байгаа хэблэлэй байшан (саада тээхинь) харуулагдана.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ШЭМЭТЭЙХЭН ШҮЛЭГҮҮДЭЙ ТҮЛӨӨ

Буряад оромнай дууша, шүлэгшэ хүбүүд, басагадаар яhалашье баян даа. Арадай аман зохёолhоо мүндэлжэ hалбарhан буряад поэзимнай удхынгаашье, формынгоошье талаар нилээд ургажа, агуу ехэ ород поэзитэй ээм ээмээрээ ниилэн, нэгэ жагсаалда жагсан, мүнөө сагай байдалые алишье талаhаань гүнзэгыгөөр харуулжа шадана гэжэ хэлэхэдэ буруу бэшэ.

Жэлhээ жэл бүри гарадаг буряад шүлэгшэдэй номууд энээниие эли тодоор гэршэлнэ. Нёдондо гараhан «Буряад шүлэгэй дээжэ» гэhэн горитойхон ном онсо шалгарна. Буряад совет литературын үндэhэ hуури табигшадhаа эхилээд, өөрын ном үшөө гаргаадүй залуу шүлэгшэд хүрэтэрөө тус согсолборидо хабаадаhан байна. Энээнииень угаа hайшаамаар. Юундэб гэхэдэ, энэ томо ном буряад поэзиин хүгжэлтые үе үедэнь эли тодоор харуулжа шадаа. Үе саг гээшэмнай онсо өөрэ илгаатай юм. Зохёол бүхэн үе сагайнгаа эрилтэнүүдые зүбөөр хангахаhаа гадна, үе сагаа уридшалан тайлбарилха ёhотой бшуу.

Һүүлэй үедэ шүлэг бэшэжэ эхилэгшэдэй тоо нилээд олошороо. Энээниие hайшаангүй яахаб.

Шүлэг — хүнэй hанаа бодол, гүниг сэдьхэл... Ямар шүлэгшэ амаа жэмыгээд, абяагүйхэн ябаха гээшэб. Буряад оронойнгоо байгаалиие, ажалша бэрхэ зоной баатарлиг ажалые магтан дуулахаhаа гадна, хүнэй сэдьхэл харуулhан шүлэгүүдые дура буляамаар бэшэдэг байна. Гансашье Буряад нютагай эхилэн бэшэгшэд энэ талаар шадал бэлигээ туршана бэшэ, харин Агын ба Усть-Ордын округойхид түрүүшынгээ зохёолнуудые эльгээнэ. Эдэнэй дунда hурагшад, залуушуул, наhатай болоhон пенсионернүүд бии. Хүн бүхэнэйнь зохёол өөрын маяг, түхэл шэнжэтэй юм. Һайн гэжэ hанагдаhан шүлэгүүдыень газетэдэ үе үе болоод лэ толилогдодог.

Гэбэшье үшөө болбосороогүй, түүхэй, удхынгаа ба формынгоошье талаар бирахагүй муу шүлэгүүд угаа олон ерэжэл байдаг. Энэнь эхилэн бэшэгшэдэй үшөө дүй дүршэл багатай, шүлэг зохёолгын ёhо гурим hайн мэдээгүй байhанhаа дулдыдана гэжэ хэлэмээр.

Урдамнай обоо хүбөө шүлэгүүд хэбтэнэ. Тэдэниие хараад үзэхэдэ нюдэндэ торомоор, сэдьхэлдэ хадуугдамаар юумэн угаа хомор, биишье hаа, дууряалга, hажаалга болонхой гэжэ тэмдэглэхэ байнабди.

«Энхэ жаргалай мүнхэ наран
Элшэ туяагаа сасанал, сасанал.
Ажалша малша арад бүгэдэндэ
Амгалан жаргал заяанал,
заяанал...»

гэжэ «жаргалай наран» гэhэн шүлэг соогоо Бато-Мүнхэ Дышинов гэгшэ бэшэнэ. Энэ зохёол hайн мэтэ hанагдабашье, миин лэ хoohон шашаляан болошоо гэжэ тэмдэглэхэ байнабди. Эхэ ороноо, Коммунис партияа магтан дуулаhан дуунай аялга онсо өөрын маягтай, түхэл шэнжэтэй байха ёhотой бшуу. Иимэрхүү темэдэ бэшэгдэhэн шүлэгүүд яhала олон юм. Тиихэдэ Дышиновэй шүлэг миин лэ дууряалга, hажаалга болошоо.

Зэдын аймагай Бургалтайн найман жэлэй hургуулиин hурагша Галина Раднаева шүлэгүүдые бэшэдэг. Шүлэг гээшэмнай уян нугархай, хүнэй шэхэндэ жэнгирэн дууладаха ёhотой бшуу. Г. Раднаевагай бүхы шүлэгүүд өөрыньэ эрмэлзэл, hанаа бодол харуулха гэhэн хүсэлтэй. Гэбэшье, удхынгаа талаар бирагүй, хүнгэн хөөрөөн болошоно. Шүлэг гээшэмнай өөрынгөө hууриие олоhон аллитераци, рифмэ, ритмикэтэй байдаг юм. Тиигэхэдэ Г. Раднаевагай шүлэгүүдтэ ямаршье рифмэ байхагүй.

«Аглаг Буряадайнгаа
алдарта басаганиинь болохоо,
Арад зонойнгоо
ашата баатарынь болохоо...»

гэжэ бэшэхэдэнь, хажараар дуулдана. Композиционно талаараа hула, бадаг бүхэниинь өөр хоорондоо холбоогүй, ехэнхидээ нэгэниинь нүгөөдэеэ дабтана.

Иигэжэ хэлэhэндэмнай Галина Раднаева гомдожо, урмаа хухаржа, шүлэг бэшэхээ болихогүй аабза гэжэ hанаштай. Юундэб гэхэдэ, энэнь оройдоо түрүүшын туршалга гээшэ. Шүлэг бэшэхэ гээшэмнай тиимэшье хүнгэн бэшэ юм. Хүлhэ hалhаа гоожуулаагүй, бадаг бүхэнөө хэдэ дахин мүлеэгүй hаа, ямаршье шүлэг ёhото зохёол болодоггүй бшуу. Эдэ бүгэдые зүбөөр ойлгожо, буряад уран зохёол уншажа, шүлэг зохёолгын ёhо дүримөөр hонирхожо байгаа болбол хурса, уян нугархай шүлэгүүдые саашадаа бэшэжэ hураха аабза гэжэ найдагдана.

Эрдэни Дугаров Хориhоо шүлэгүүдые эльгээнэ. Энэ нүхэрнай ганса шүлэгүүдээр hонирходоггүй, хаа ганса рассказуудыешье бэшэдэг. Зарим эхилэн бэшэгшэдэй эльгээhэн шүлэгүүд hайжаржа, удхынгаа ба формынгоошье талаар уян нарин боложо байдаг. Тиимэшүүлэй тоодо Э. Дугаровай шүлэгүүд ороно. Гэбэшье, Э. Дугаровай шүлэгүүд хэлэнэйнгээ, найруулгынгаа талаар угаа hалан.

«...Жалма хүгшэн
hайхан лэ хүгшэн бэлэй —
Бүхы нютагтамнай
Иимэ хүн үгы гэлсэгшэ hэмди...»

— гэжэ бэшэгдэhэн мүрнүүд байна.

Энэ нүхэрэй шүлэгүүд үгэ хэлэнэйнгээ талаар яhала баяншье hаа, тэдэнь hуури байрадаа зүбөөр табигдаагүй байдаг. Үгэ хүүрээ нарин нягтаар хэрэглээ болбол шүлэгүүдынь улам hайжарха hэн.

Усть-Ордын округой Буряад-Енгүүдэй нютагай багша-пенсионер С. Скольжиков буряад арадай дуунуудые, онтохо, таабари ба оньhон үгэнүүдые суглуулдаг. Энээниинь угаа hайшаамаар. Хаа ганса шүлэгүүдээшье эльгээжэ байдаг.

«...Сабшалан, сабшалан гэлдэгшэ,
Сабшалан манда зөөри даа.
Шадар, шадар гэлсэгшэ,
Шадарнай шантай даа»

гэжэ эльгээhэн дуун соонь хэлэгдэнэ. Энэнь бодото дээрээ шүлэг болоогүй, миин лэ нааданай зугаа болоо. Ёhото шүлэг гээшэмнай ёохор нааданай зугааhаа тад ондоо юм. Мүнөө сагай байдалда тааруу удхатай ёохорой дуунуудые уран гоёор найруулжа байгаа hаа, угаа hайн, ашатуhатайшье hэн ха.

«Хэн намайе тэжээхэб?» гэhэн шүлэгынь үшөөшье муу. Миин лэ ябаган, боро мүрэй хөөрөөн болошоо. Саашадаа онтохо, шог хошоо ба оньhон үгэнүүдые олоор суглуулжа, манда эльгээжэ байгаа hаань, уншагшадта үлүү туhатай байха hэн ха гэжэ hананабди.

Редакцида ерэhэн шүлэгүүдэй шэнжэлэл хаhа сагтаа газетэдэмнай толилогдожо байдаг. Гэбэшье муу hула шүлэгүүд үшөө ерэhээр, эхилэн бэшэгшэд шүлэгүүдтээ эрилтэгүйгөөр, хайша хэрэгээр хандаhан зандаа. Энэнь муу байна.

Дээрэ дурдагдаhан алдуу дутуунууд мүн лэ Ж. Бадмаев (Хори), У. Удбылов (Агын округ), Ц. Цыреторов (Агын округ), Н. Ринчинимаева (Хори), С. Банзаракцаев (Зэдэ), Д. Цыренжапов (Мухар-Шэбэр), Г. Цыденов (Зэдэ), Б. Цыдыпов (Мухар-Шэбэр), Д. Доржогутабай (Хори), Б. Банзаракцаев (Мухар-Шэбэр), Ч. Зуртанов (Баргажан), Г. Рабданова (Ивалга), Б. Болотов (Улаан-Үдэ), Б. Данзанов (Мухар-Шэбэр), Д. Цыренжапов (Бэшүүр), Б. Гармаев (Зэдэ), Ц-Д. Будаев (Хори) гэгшэдэй эльгээhэн шүлэгүүд соо дайралдана.

Ганса шүлэг бэшэжэ сагаа эльгээхэ бэшэ, үетэн нүхэдэйнгөө ажал тухай очерк, тэмдэглэлнүүдые бэшэжэ байхада ашатай туhатай бшуу. Эндэ шүлэг бү бэшэгты гэжэ хэлэнэгүйбди. Шүлэг бэшэхэ мэргэжэлээ улам хурсадхажа, шүүhэтэйхэн шүлэгүүдые олоор лэ зохёожо байхада гоё ааб даа.

М. Осодоев.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

АГУУЕХЭ ХАНИ БАРИСААН

ПРАГА. (АПН-эй корр.). Прагын Кремль соо «Агууехэ хани барисаан» гэжэ нэрэтэй выставкэ нээгдээ. Кремлиин уужам һаруул залнууд соогуур түүхэтэ хэдэн зуугаад документнүүд, картинанууд, фотографинууд, номууд дэлгээн табигданхай. Эдэ бүгэдэ совет болон чехословак арадуудай хани барисаан хайшан гээд бии болооб, бэхижээб, хүгжөөб гэжэ хөөрэжэ үгэнэ.

1912 ондо В. И. Ленинэй Прагада байһан тухай документнүүд болон фотографинуудай хажууда эндэ ерэгшэд удаан саг соо зогсоно. Мүн эндэ РСДРП-гэй Прагада болоһон конференциин хүдэлмэри тухай документнүүд, фотографинуудые хүнүүд ехээр һонирхон харана.

Прага болон Карлова Варта Нэгэдэхи Петрой байһан тухай шарлашаһан гар бэшэгүүд хөөрэжэ үгэнэ. Түүхэтэ хэдэн арбаад документнүүд, хоёр оронуудай хоорондо хүршэ ёһоной харилсаануудые тогтоохо алишье талын хүсэлэнтэй байһые гэршэлнэ.

1943 онһоо хойшо эдэ үдэрнүүд хүрэтэрхи үе выставкэ дээрэ илангаяа дүүрэнээр харуулагданхай. Чехословакиин арадуудта СССР-эй хүргэһэн аха дүү ёһоной туһаламжа тухай, Гитлерэй булимтарагшадһаа тэрэниие сүлөөлэлгэдэ Совет Армиин хабаадалсаһан тухай, экономико, соёл культурын талаар манай оронуудай хоорондо улам ургажа байгаа харилсан ажаллалга тухай эндэ табигдаһан экспонадууд хөөрэжэ үгэнэ.

«Агууехэ хани барисаан» гэжэ выставкэ харагшадай дунда ехэ амжалтатай болонхой.

ЧЕХОСЛОВАКИИН СОЦИАЛИС РЕСПУБЛИКА. Пльзендэхи В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ машина бүтээлгын заводто үетэһэн пластикаар бүтээгдэһэн кузовтай дэлхэй дээрэ түрүүшын электровоз хабсаргагдажа байнхай. Зураг дээрэ: заводой цех соо электровозые хабсаргажа байна.

ЧТК-гай—ТАСС-ай фото.

ХОЛЫН ОРОНУУДТА ЭЛЬГЭЭГДЭХЭ ЗАВОДУУД

БУХАРЕСТ. (АПН-эй корр.). «Индустриал-экспорт» — Румыниин гадаадын худалдаа наймаанай нэгэдэл мүн. Тэрэ хадаа дэлхэйн элдэб олон оронуудта хирпиисын заводуудай тухеэрэлгэ эльгээдэг юм. Жэлдээ 7 миллион хирпиисэ галдан гаргаха предприятиин механизмууд һаяар Судан эльгээгдэхэ байна. Энэ завод шэб шэнэ техникээр: 450 миллиметрэй прессэнүүдээр, элдэб шабар худхадаг машинануудаар, транспортёрнуудаар зэбсэгжүүлэгдэхэ юм. Пеэшэн соо хирпиисэ галдаха хүдэлмэри автомат зэбсэгээр хэгдэхэ байха.

«Индустриал-экспорт» болбол жэлдээ 25—27 миллион хирпиисэ галдан гаргаха бүтээсэтэй заводуудые мүн лэ Индидэ, Пакистанда эльгээхэ байна. Румыниин туһаламжаар Кубада «Портланд» гэжэ түхэлэй сүүдхэ соо 1200 тонно цемент үйлэдбэрилхэ хүсэтэй завод баригдахаар хараалагданхай.

БАЯН УРГАСЫН ҮНДЭҺЭ ҺУУРИ

БУДАПЕШТ. (АПН-эй корр.). Венгриин арадай ажахые хүгжөөхэ хоёрдохи табан жэлдэ химиин промышленностьда горитой анхарал хандуулагдана. Венгриин химии хүгжөөхэ түсэб тухай хүндэ промышленостиин министерствын Главна управлениин начальник Дьердь Корани иигэжэ хөөрэбэ:

— Арбан жэлэй турша соо, 1951 онһоо 1961 он хүрэтэр химиин индустрида зорюулагдаһан капитальна һомололго манайда 400 миллион форинт болоһон байгаа. Мүнөө энэ табан жэлдэ иимэ һомололгонь 2 миллиард форинт болохо юм. Химиин 33 предприяти ашаглалгада үгтэхэ гэхэ гү, али һэльбэн шэнэлэгдэхэ байна.

Орон дотор искусственна үтэгжүүлгэнүүд нилээд ехээр үйлэдбэрилэгдэдэг болохо. Арадай засагай жэлнүүдтэ химическэ үтэгжүүлгэнүүдые үйлэдбэрилдэг үсөөн бэшэ предприятинууд баригдаһан байна. Тэдэнэй тоодо Боршодеко, «Тисса» гэжэ комбинадууд болон бусад оролсоно. Венгриин хүдэлмэришэнэй социалис партиин ЦК-гай 1960 оной июниин Пленумэй һүүлээр химическэ үтэгжүүлгэнүүд илангаяа хурдан түргэнөөр бүтээн гаргагдадаг болоо.

Дайнай урда тээхи 1938 ондо манай орон дотор оройдоол 27 мянган тонно азотно, 52 мянган тонно фосфорно үтэгжүүлгэнүүд үйлэдбэрилэгдэдэг һэн. 1963 ондо эдэ тоонууд тус тустаа 380 мянган тонно, 515 мянган тонно хүрэтэрөө ехэ болоһон байна.

Табан жэлэй эсэс хүрэтэр, 1965 ондо Венгриин промышленность 800 мянган тонно азотно, 670 мянган тонно фосфорно үтэгжүүлгэнүүдые гаргаха юм. Ондоогоор хэлэбэл, 5 жэлэй турша соо эдэ үтэгжүүлгэнүүд 2,5 дахин ехээр үйлэдбэрилэгдэхэ болоно.

ЭРЭЛХЭГ ЗҮРХЭТЭЙШҮҮЛЭЙ СПОРТ

ВАРШАВА. (АПН—Арпресс). Польшын планеристнүүд дэлхэй дээрэ эгээл бэрхэ шадабаритайшуулай нэгэн болодог. Тэдэнэр уласхоорондын мүрысөөнүүдтэ нэгэдэхи һууринуудые нэгэнтэ бэшэ эзэлээ һэн. Зуу гаран пилодууд үндэрые дабагшадай хүндэтэ шангаар—бриллианттай алтан медаляар шагнагдаһан байха.

Планернууд, илангаяа инженер Ежи Тжецяк гэгшын зохёоһон «Кобуз-3» модель суурхаха ёһоороо суурхадаг юм.

— Энэ модель дэлхэйн дээрэ эгээл һайн модельнүүдэй нэгэн болоно,—гэжэ агаарай мэдээжэ спортсмен Януш Шиманский хэлэнэ. Энэ планер дээрэ агаарта акробатикын эгээл орёо хүндэ номернуудые дүүргэжэ болохо юм. Өөрынгөө эрхим һайн шанараараа энэ планер хариин гүрэнүүдэй пилодуудай дунда ехэ амжалтатай байха гэжэ тухайлмаар.

ГАДААДЫН ХУДАЛДАА НАЙМААН ҮРГЭДЭНЭ

БЕЛГРАД. (Танюг—АПН). Нёдондо жэлдэ Югослави гадаадын худалдаа наймаанай талаар горитой амжалта туйлаа һэн. 1962 онойхитой сасуулбал, тэрэнэй хэмжээн 16 процентээр ехэ болоо. Мүнөө Югослави дэлхэйн 86 оронуудтай наймаа хэдэг.

«Югославида хэгдэһэн» гэжэ бэшээтэй эд бараан Ази болон Африка руу улам бүри ехээр эльгээгдэдэг боложо байнхай. Югослави ба бэеэ даагаад хүгжэхэ замда һаяшагай ороһон Африкын залуу оронуудай хоорондо худалдаа наймаан илангаяа ехэ болонхой.

Социалис Югославиин арадай ажахые улам саашадань хүгжөөн дэбжээхын тулада промышленна предприятинуудые бариха тухай Советскэ Союзтай, Чехословакитай, Польшотой, Венгритэй болон Румынитай баталһан хоёр талын хэлсээнүүд шухала удха шанартай.

Оройдоо 25 минутын туршада...

Февралиин нэгэ тооһормо хүйтэн үглөөгүүр һэн. Галуута-Нуур хотын зүүн хаяа — Түхэм тосхоной хажуудахана ногоон зурагар «бүһэтэй» томо шэнэ автобус хүрэжэ ерэбэ. Тэрээнһээ хүнүүд буумсаараа, бишыхан гэртэ ороно. Эндэ Улаан-Үдэ хото ошохо гэһэн хүнүүд самолёто билет абана.

Часай стрелкэнүүд юһэндэ дүтэлбэ... Гэнтэ газаа, агаарта мотоорой абяанай зэдэлхэтэй сасуу самолёт хүлеэгшэд газаашаа яаралтайнууд гаража, баясаһан янзатайнууд: — Самолё... Самолёднай ерэбэ!—гэжэ байжа хүхюун шангаар дуугаралсана.

Уданшьегүй бишыхан янзын самолёт Галуута-Нуур хото дээгүүр хэдэ дахин элин элин доошолжо, намдуугаар буужа ерэбэ. Пассажирнууд хүхюун зугаатайнууд, баясаһандаа: «Зай шамдая, түргэлээ» гэжэ байжа, мүн ямаршьеб шог зугаа бэе бэедээ хаялсан, «АН-2» түхэлэй самолёдто зүглэн ошоно. Уданшьегүй тэдэнэр лётчигуудтай мэндэшэлэлсээд, билетүүдээ харуулан самолёдто орожо, һууринуудаа эзэлнэ (эндэнь арбан хоёр аятай зохид һуури бии). Пассажирнуудай дунда Галуута-Нуурай шахтоуправлениин 7/8 шахтын проходчигуудай бригадые хүтэлбэрилэгшэ Яков Ткачугые харанабди. Энэ самолёдой эгээл түрүүшын рейс тухай нүхэр Ткачугтай хөөрэлдэхэдэмни: Амаралтаа абажа, түрэл нютаг—Украинаа ошожо ерэхэ тухайгаа тэрэ иигэжэ хөөрөө һэн:

— Галуута-Нуурта самолёт бууна! Би Киев хүрэтэр самолёдто һуужа ошохо биледээ эндэһээ захинхайб. Улаан-Үдын аэропорт хүрэһөөр лэ, ондоо самолёдто һуужа, саашаа ниидэхэб. Юрэдөөл харгыдаа урагшатай ябаа һаа, хонот соол хэдэ мянган модые дабажа, Киев хотоёо хүрэһэн лэ байхаб. Иигэжэ хэды шэнээн сагаа харгыдаа алмаха гээшэбиб.

Үнэхөөрөөшье энэмнай миин хооһон ярилдаан бэшэ ха юм. «Энэ гансахан жэшээ манай үеын ажабайдалай улам һайжаржа байһые гэршэлнэ бэшэ аал?»—гэһэн бодол досоомни ээлүүдгүй түрөө бэлэй.

Удаашье саг үнгэрбэгүй. Пассажирнуудай һуурияа эзэлжэ, ниидэлгэдэ бэлэн болоһые мэдэхэдээ тус самолёдой залуубтар шииираг, нюдэндэ урин дулаабтар хоёр лётчигууд үүдэнүүдээ ямбалан хаажа, ниидэлгэдээ түхеэрнэ. Саг зуура самолёдой мотоор эршэдэн эрьелдээд, хүсэеэ абахатайгаа сасуу, хүнгэн далита «шубуухаймнай» урагшаа дабшан, саһа, шорой хойноо бурьюулан, агаарта хөөрэн гарана. Иигэжэ «Галуута-Нуур — Улаан-Үдэ» гэһэн маршрудаар самолёдой түрүүшын рейс нээгдээ бэлэй.

Ц. БАЛДАНОВ.

Галуута-Нуур.

Монгол арадай оньһон үгэ

Саруул тэнгэридэ од олон
Сайн хүндэ нүхэр олон.

* * *

Нараа дагавал—даарахагүй
Намаа*) дагавал—гэндэхэгүй.

* * *

Дуулажа эхилбэл—дуу ниилэдэг
Дуртай ажаллабал—жаргал эхилдэг.

* * *

Хүнэй сайниие ханилжа мэдэ
Хүлэгэй сайниие оножо мэдэ.

* * *

Хүн болгон адлигүй
Хүлэг болгон жороогүй.

* * *

Хүнэй хүү зорьсондоо
Хүлэг мори харайсандаа.

*) парти.

Сагай уларил

Улаан-Үдын гидрометобсерваториин мэдээсэһэнэй ёһоор, мүнөөдэр республика доторнай үүлэтэйшэг, саһан орохогүй. Баруун хойноһоо һулаханаар һалхилха. Байгал шадар 21—26, бусад нютагуудаар 15—20, Улаан-Үдэдэ 28—30, үдэртөө 16—18 градус хүйтэн байхаар хараалагдана.

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур.
1964 оной февралиин 16.

ХИЛЫН САДАНАҺАА

„СССР—Оманай үнэн сэхэ хани"

БАГДАД, февралиин 14. ТАСС-ай корреспондент В. Осипов иигэжэ дамжуулна: «Газарай болон хилын талаар гараһан бүхы арсалдаануудые амгалан ёһоор шиидхэхэ тушаа премьер Хрущевой дурадхалые би хүсэдөөр дэмжэнэб. Энэ хадаа оронуудай хоорондохи арсалдаата асуудалнуудые гуримшуулха эрхим арга болоно» гээд Багдадта ерээд байһан Оманай имам Галеб Бен Али ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө мэдүүлээ.

«Бусад империалис оронуудай, илангаяа США-гай, зүгһөө дэмжэгдэдэг Англиин колонизаторнуудай Оманай асуудал амгалан ёһоор гуримшуулхые хүсэдэггүй байһыень шаналхаар байна. Тэдэнэр Оманай газар дээрэ сэрэгэй баазануудые байгуулаа, Масира аралые ракетно-ядерна бааза болгоо. Энэнь гансахан тус районой хүн зондо бэшэ, харин бүхы дэлхэй дээрэхи эб найрамдалда аюул тохёолдуулжа болохо байна» гээд Галеб үргэлжэлүүлэн хэлэһэн байна.

Англиин империалистнууд хэршье ехээр оролдолго гаргаа һаа, тэмсэл хэжэ байһан, өөрынгөө газар дээрэһээ Англиин һүүлшын солдадай гаража ошотор тэмсэлээ үргэлжэлүүлхэ байһан Оманай эрэлхэг зоригто арадые тэдэнэр дарража шадахагүй гээд Галеб онсолон тэмдэглээ.

«Колонизаторнуудта эсэргүү манай тэмсэлые Советскэ Союз тэрэнэй эхилхэһээ хойшо дэмжэдэг байһан юм. Советскэ Союз манай арадай үнэн сэхэ хани гэжэ Омандахи хүн бүхэн мэдэдэг» гээд Галеб үгынгөө түгэсхэлдэ хэлээ.

ГДР-эй правительствын шэнэ дурадхалнууд

БЕРЛИН, февралиин 14. (ТАСС). Пасхын һайндэрнүүдэй үедэ Баруун Берлинэй эрхэтэдэй ГДР-эй ниислэлдэхи түрэлхидтөө айлшалха тухай протокол баталхые Баруун Берлинэй сенадта Германиин Демократическа Республикын правительство дурадхаа. Пропускнууд тухай үнгэрэгшэ жэлэй декабриин 17-до баталгадаһан хэлсээнэй ёһоор айлшалха гурим тогтоогдохо ёһотой. Протоколой ёһоор мартын 21-һээ 30 хүрэтэр ГДР-эй ниислэлдэ айлшалга хэжэ болохо гэжэ хараалагданхай. Пропуск үгэхэ талаар Баруун Берлиндэ байгуулагдаһан пунктнуудай февралиин 25-һаа хүдэлмэреэ һэргээхыень ГДР-эй правительство дурадхана.

Урмагүй мэдэрэлгэ

ЛОНДОН, февралиин 14. (ТАСС). Саарһа мүнгэнэй сэнгэй уналга Итали болон Франциda эхилһэн аад, «Юрэнхы дэлгүүрэй бусад оронуудта, тэрэ тоодо Голландида, дэлгэржэ байна. Энээн тухай Голландиин финансын министр Г. Виттефейн парламентын хоёрдохи палата дээрэ мэдүүлээ гээд Рейтер агентство мэдээсэнэ.

Мүнгэнэй үнэ сэнгэй уналгые зогсоохын тулада, тусхайлбал, гүрэнэй гаргашануудые бага болгохо, элдэбын түлөөһэнүүдые түлэлгые зогсоохо, капитальна хүдэлмэридэ мүнгэ һомололгые урмашуулха хэмжээнүүдые абаха гэжэ Голландиин правительство шиидхээ гээд тэрэ хэлээ.

Малиин Республикада СССР-эй худалдаа наймаанай-промышленна түрүүшын выставкэ январиин 22-то нээгдээ. Энэ выстав[…] республикын ниислэл Бамако городто эмхидхэгдэһэн байха […] Зураг дээрэ: выставкэдэ ороһон залуушуул техникээр һонирхо[…] байна.

АПН-эй фото.

Сагаан байшан соо хэлсээнэй болоһоной һүүлээ

ВАШИНГТОН, февралиин 14. (ТАСС). США-гай президент Л. Джонсоной, Англиин премьер-министр А. Дуглас-Хьюмэй хоорондо хоёр үдэрэй турша соо болоһон хэлсээн үсэгэлдэр эндэ дүүрэбэ. Толилогдоһон коммюнике соо, тусхайлбал, иигэжэ заагдана. «Ядерна туршалгануудые зарим зэргээр хорихо тухай договорой 1963 ондо баталагдаһан ушар баруун болон зүүн оронуудые можо болгон хубааруулдаг асуудалнуудые амгалан ёһоор шиидхэхэ талаар хэгдэһэн алхам болоно». «Дайнай аюул тохёолдуулдаг, буу зэбсэг түхеэрхын тулада үзэгдөөгүй ехэ гаргаша хэхэ ябадалда хүргэдэг шахардуу шанга байдал һулааруулха бусад зам бэдэр[…] гые» үргэлжэлүүлхэ шухала г[…] США-гай президент, Англ[…] премьер-министр тоолоно г[…] коммюнике соо саашадаа заа[…] на.

Атлантическа союзые б[…] жүүлхэ, тэрэшэлэн энэ сою[…] ородог Баруун Европын орон[…] дай политическэ болон эконо[…] ческа харилсаа холбоондо туһ[…] ха хүсэлэнтэй байһанаа СШ[…] гай президент Англиин премь[…] министр хоёр дахяад онсо[…] тэмдэглэһэн байна.

Буудалдаан замхаба

ПАРИЖ, февралиин 15. (ТАСС). Эфиопиин болон Сомалиин хоорондохи бүхы хилэ дээрэ буудалдаан замхаа гээд Эфиопиин информациин министр Текле Хабариат үсэгэлдэр пресс-конференци дээрэ мэдээсээ. Имаг[…] эгээн урда захын Огаден провинцида Ферфер гэжэ газарта бу[…] нуудай һүрэхэ үшөөл дуулда[…] гээд Франс Пресс агентствын кор[…] респондент Аддис-Абебэһээ […] дээсэнэ.

СОЁЛОЙ ҺОНИН

ЗҮЖЭГ НААДАН ЕРЭЭ

Үбэлэй шэмэрүүн хүйтэнэй үедэ түл абажа эхилһэн малшад хонишодоо үдэшэлэн амаруулха сэнгүүлхээр хото, хүдөөгэй уран һайханай бүлгэмүүд айлшаар ошожо, зүжэг, концерт харуулдаг болонхой. Һаяхан Баргажанай управлениин ажахынуудта айлшаар ерэһэн Буряадай гүрэнэй филармониин артистнууд һайн программатай концерт харуулаа. Республикын суута артистнууд Чойжинима Генинов, Татьяна Гергесова, Цыбикмит Дугарова, Сергей Шаглаев гэгшэд буряад, монгол арадай дуунуудые уярма гоёор дуулажа, лимбэ, хуураар сэдьхэл хүдэлгэмэ хатар наада гүйсэдхэжэ, колхоз, совхозуудай малшад хонишодые амаруулаа, сэнгүүлээ.

Артистнуудай зүжэг наада хараһан лэ хүн бүхэн түл абалгын үедэ концерт харуулһандань баяр баясхалан хүргөөд, саашадаа айлшалжа байхыень уриһэн байна.

Н. Кузьмин.

КОНЦЕРТ ХАРАДАГ БОЛООБДИ

ХЯАГТА. Ноёхоной наймэн жэлэй һургуулиин багшанар, һурагшад һонирхолтой концерт бэлэдхэжэ, нютагайнгаа ажалшадые баясуулба. Эдэнэр Түхэм тосхоной ажалшадта ерэжэ, лекци, хөөрэлдөө үнгэргэдэг, концерт харуулдаг болоо. Тус һургуулиин директор нүхэр Раднаев концертын эхилхэһээ урид үхибүүдэй һуралсал тухай хөөрэлдөө, уласхоорондын темээр лекци үнгэргэдэг юм.

Түхэмэй ажалшад һургуулиингаа багшанар, һурагшадта халуун зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэбэ. Тус һургуулиин коллектив һарадаа 2-3 дахин айлшалжа, зугаа наада асаржа байхабди гэжэ малшадые найдуулаа.

С. Биликтуев.

УРАН ЗОХЁОЛШОДТОЙ УУЛЗАЛГА

Хориин дунда һургуулиин 5, 7-дохи классуудай һурагшадтай буряадаймнай мэдээжэ залуу уран зохёолшо Барадий Мунгонов ерэжэ, уулзалга үнгэргөө. Тус уулзалгада үнинэй поэт, Совет уран зохёолшодой союзай гэшүүн Бато Базарон байлсаа.

Уран зохёолшод һурагшадтай хөөрэлдэхэдөө ямар темээр ном бэшэжэ байһан тухайгаа хөөрэжэ үгэһэн байна.

Н. Хазуев.

ЭРХИМЛЭГШЭДТЭ—ШАН

Республикын Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи кинофикациин управлени, соёл сурталай хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком үнгэрэгшэ жэлэй дүрбэдэхи кварталай дүн гаргажа, шалгарагшадта шан барюу[…]ба. Республикын киносетьнү[…]дэй дунда «Эрдэм» кинотеатр[…] коллектив эрхимлэжэ, нэгэд[…] мүнгэн шанда хүртэһэн бай[…] Хоёрдохи мүнгэн шанда «О[…]тябрь» кинотеатрай коллек[…] хүртөө. Хүдөөгэй киносетьнү[…] соохоо Хориин киносеть нэгэд[…] мүнгэн шан, дамжуулгын Ула[…] туг абаха болобо. Мухар-Шэ[…]рэй киносетиин хүдэлмэрил[…]шэд хоёрдохи мүнгэн шанда хү[…]тэһэн байна. Энээнэй хажууга[…] ажалшадта һайнаар кинокарти[…] харуулжа, социалис мүрысөөн[…] эрхимлэһэн киномеханик Г. […] Варфоломеев дамжуулгын Ула[…] тугхан, нэгэдэхи мүнгэн шан[…] хүртэбэ. Тарбагатайн кином[…]ханик В. И. Асеевтэ хоёрд[…] мүнгэн шан барюулагдаа. Тии[…]дэ республикын 12 киномехан[…]гуудта профсоюзай обкомой, у[…]равлениин Хүндэлэлэй грамот[…]нууд барюулагдаһан байна.

Л. Гроссман.

ҮБЭЛ... БАЙГАЛАЙ ЭРЬЕ.

П. Яхновецкиин фото.

ХУУШАНАЙ ҮЛЭГДЭЛНҮҮДТЭЙ ХАТУУГААР ТЭМСЭХЭ

Архи арбан гурбан жолоотой гэжэ буряад арад хэлсэдэг юм. Архи уугаад, тэрээнэй арбан гурбан жолооһоо нэгыеньшье алдабал, заатагүй аараг ябадал гаргаха, ажалһаа хулжахаһаа гадна, элдэб гэм хэжэ, хуули журам эбдэһэнэй түлөө эрхэ сүлөөгөө хаһагдаад, түрмэдэ ородог ушарнууд али олон үзэгдэдэг. Сүүдэй хаража үзэһэн хэрэгүүд энээниие гэршэлнэ. Жэжэ хулиган ябадал гаргаһан хэрэгүүдые СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй 1956 оной декабриин 19-нэй Указай үндэһөөр шэнжэлэн үзэхэдэ, энээгээр хэһээгдэһэн хүнүүдэй олонхинь архиин һогтуугаар гэм хэһэн байна. Энээн тухай хэдэн жэшээ абаад үзэе. Хабаев гэжэ залуу хүн Хандагатайн ЛПХ-дэ хүдэлхэ үедөө саг үргэлжэ архи уудаг, һогтуугаар һамгаяа сохихо, үхибүүдээ харааха болон элдэб бүдүүлиг ааша гаргадаг байгаа. Һамганиинь ядахадаа милицидэ ..эдүүлхэ баатай болоһон юм.

Топорченко гэдэг 18 наһатай хүбүүн үнгэрэгшэ жэлэй сентябрь һарын нэгэ үдэшэ Доодо-Саянтын клуб соо залуушуулай вечертэ ерээд хулигантаһан, Литяев Н. Г. гэгшэ (1936 ондо түрэһэн) ходо архи уудаг, үнгэрэгшэ жэлэй август һарада һогтуугаар гэртээ ерээд сүйд татаһан, дүрэжэ байһан керосинкаар һамгаяа сохихо зуураа, гэр соогоо түймэр табижа, эдлэл хэрэгсэлээ галдаһан байна.

Баһа нэгэ ондоо жэшээ дурдая. Ходо архи уугаад, ажалһаа хулжаһан Сергеев Н. А. гэгшэ элдэб муу ябадал гаргаад, хулгай хээд, сүүдэй шиидхэбэреэр эрхээ хаһагдажа, түрмэдэ ороһ н байгаа. Хэһээлтынгээ болзорые дүүрэн һуужа, 1962 ондо сүлөөдэ гараад, колонидо хамта һууһан нүхэдтөө иигэжэ бэшэнэ: «Сүлөөдэ гараад ажал хэжэ ябахада, ямар жаргал гээшэб! Би мүнөө городой нэгэ заводто һайн хүдэлжэ байнаб, архишье уухаа болёоб, айл болооб. Архи ууха гээшэ адагай хэрэг гэжэ ойлгооб. Таанадай мэдэһээр, бидэнтэй түрмэдэ орогшодой олонхинь архиин һогтуугаар гэм хэһэн байна. Таанадта үнэн зүрхэнһөө захиха юумэмни гэбэл: урдахи муу ябадалаа мэдэржэ, архи уухаяа болихо, колонидо һайнаар хүдэлжэ, түргэн сүлөөдэ гараха, нүхэд зоноороо ниилэжэ, ажалда хабаадахыетнай хүсэнэм. Мүн Фофановто хэлыт: би тэрэнэй гэртэхиндэ орожо, захяаень дуулгааб. Тэрэнэй эгэшэнь иигэжэ хэлээ: «Нэгэ бага һууг, архи ууха, һамгаа сохихоо болихо».

Энэ хүн хэһэн гэмээ мэдэрээ. Архи һайн юумэдэ хүргэхэгүй, хүниие зүб харгыһаа хадууруулха, архи уугшадтай тэмсэхэ хэрэгтэй гэжэ нүхэр Сергеев тон зүб бэшэнэ. Иигэжэ заһарһан, ажал хэжэ, үхибүүдээ үдхэжэ, ажана һууһан хүндэ найдамаар, үнэн зүрхэнһөө этигэмээр. Зон нүхэдыньшье, түрэл гаралыньшье баяртай, ажал хүдэлмэриньшье урагшатай байна.

Залуушуул хадаа коммунизмын түлөө тэмсэлдэ айхабтар ехэ хүсэн болоно гэжэ парти тоолодог. Үнэхөөрөөшье коммунизм байгуулха асари ехэ программа бэелүүлхэ хэрэгтэ манай залуушуул хаа хаанагүй эдэбхитэй габшагайгаар хабаадалсан, түрүү зэргэдэ алхалалсана. Гэхэтэй хамта, архи уугаад, ажалһаа хулжаад ябадаг хүнүүд манай ажал хэрэгтэ һаад хэдэг, гай түбэг татадаг.

Эдэ баримтанууд юу харуулнаб гэхэдэ, зарим нэгэн хуушанай хог үлэгдэлэй нүлөөндэ ороод, аараг ябадал гаргадаг, мүрөө алдадаг байна. «Үнгэрһэн сагай үлэгдэлнүүдые усадхаха гээшэ ерээдүй холын зорилго бэшэ, харин манай партиин, совет ниитын бүхы организацинуудай мүнөөдэр али бүхы аргаараа шиидхэхэ зорилго мүн»—гэжэ КПСС-эй Центральна Комитедэй июлиин Пленумэй тогтоол соо хэлэгдэнэ. Эгээл тиимэһээ хүмүүжүүлгын хүдэлмэри улам үргэнөөр ябуулжа, архиншад, хулигануудай ама һайсахан татаха шухала болоһониинь элитэ.

Зарим хүнүүд һогтуушуулые (танихашье хүн һаань) тойроод гарадаг зантай. Харин тэдэниие яажа заһахаб, ямар хэмжээ абаха ёһотойб гэжэ бододоггүй. Бидэнэй бүгэдөөрэн тэмсэжэ, архиншадай ама таталсадаг һаа, аараг ябадалтан үгы болохо һэн.

Архиншадтай хайра гамгүй тэмсэел, ажаһуудалаа арюун сарюун болгохын хойноһоо оролдоёл гэжэ хэлэхэ байнаб.

Д. Мунков,
пенсионер.

Мархайн аша тархай

Тохир хурган аман тээшэ[…]

Хэжэнгын совхозой хоёрдохи фермын дэргэдэ хоол б[…]гын газар нээгдэнхэй. Комиссарова гэжэ урдань хуулиин […] рюусалгада хабаадуулагдаһан эхэнэр тэндэ кассираар, з[…]логшоор, кладовщигаар ажалладаг. Эдеэ абаад талон эрих[…] гал түймэр болодог, бараниие хараадаг зантай.

Хотогор Хэжэнгын совхозой
Хоёрдохи фермын дэргэдэ
Хоол барилгын газар
Һөөл элихэн гэдэг.

Энээхэн столоводо оробол,
Эзэн ёһоор магдайжа —
Эхэнэр нэгэн зогсохол,
Эдеэ үгэхэл тоосожо...

Зүгөөр энэ эхэнэрнай
Үгөөр олон юумэл.
Үгэһэн мүнгэ энэмнай
Үбэршэлдэг зантай юумэл.

Капустын шүлэн «щи» гү,
Хартаабхын шүлэн бульон гү,
Шанаһан гахайн мяхан гү,
Шараһан макарон талхан гү —

Аса гэжэ мүнгыш
Абаһан бэеэрээ гартаа,
Ара нюргаараа хараад
Арилдаг тэрэ сагтаа.

Гэнтэ ойлгонгүнгөөр
Гэнэн хонгор нэгэн
Гэмэржэ байха болоо һаа,
Гэмтэй болохош байрадаа.

Хожомынь эдеэлхээ ороходош,
Хооһон альгаа дэлгээжэ,
Хориш мүнгэнэй хоолые
Хэжэ үгэхэгүйнь мэдээжэ.

Харин тиихэдэнь яахаш[…]
Хооһоор гаража ошохолш[…]
Хэндэ ошожо хэлэхэбши,
Хэлэнэй зоболон бабарха[…]

Амбаарһаа абаһан хоолоо
Амархан мүнгөөрөө
тоосожор[…]
Үлэһэн тэрэ мүнгэеэ
Үбэртөө саанахана хэжэр[…]

Үлэһэн эдеэнэй дээжые
Үдхэн гэгшээр буйлуулжа,
Үдэшэ, үглөө, үдэдэ
Үргэбшөөр гахайдаа зөөхэ[…]

Үлэ мэдээшэ болохожо,
Үнэгэн мэхэеэ гаргахал.
Харин тиихэдэнь бидэ —
Хараал гансал эдеэд,

Хэжэнгэ нютагайнгаа үйлс[…]
Хэшээлдээ яаран
хатаралдан[…]

Хэжэнгын совхозой 2-[…] фермын дэргэдэхи механ[…]торнуудай һуралсалда х[…]дагшад.

Редакторай түлөө
М. Н. НИМАЕВ

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. реда[…]тора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-3[…] отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и парти[…]ной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабсельк[…]ров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и перев[…]дов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00040. Зак. № 154[…]